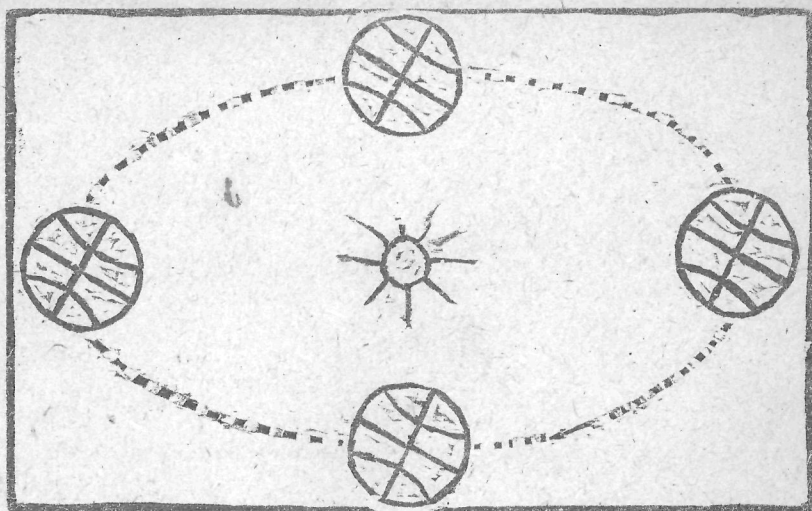

Міѣушов Іван.

МУВЫВ ЧУЖОМ ЈУГдÖдÖМ.

Комі ыга лезан ін.

Сыктывдін кар.
1922 во.

Мігушов Іван.

МУВЫВ ЧУЖОМ ЈУГдÖдÖМ.

Номі ыга лезан ін.

Сыктывдін кар.
1922 во.

ИЗДАТЕЛЬСТВО

МАВРЪ РАЗОМ УЛТРОМ

Р.В.Ц. Устьысольск, гос. типография. Тираж—10.000 экз.

ИЗДАТЕЛЬСТВО

УСТЬЫСОЛЬСК

Возза кыв.

Тажö „Мувыв чужöм жүгдöдöмүн“ гижöма бы 13ама тө йны колантор-жыл-ыг, мыј ем пазкыд му вылас да став шондi гөгöрын. Јона колö тајö нига-сö лыффыны, мед унжык төдны кутан. Төдны колö,—зев-öd гажа төд-öмнад. Пышјöј пемыдыз, лыффыј тајöс, чельад, да ödjөнжык угкөдчöј воцö быдтор төдны, быдтор адзыны, мыј мича жүгыдын ем. Пөрјагтöм, вескыда вiсталоm тајö „Мувыв чужöм жүгдöдöмүд.“ Ме гижi тiјанлы ас комi кывјөн мед гөгөрвоанныджык нагныд да мед i гортсаыдлы верманныд лыффыны. Бағ-мамыд-öд щöщ көсјöны төдны мыј пазкыд-шондi ув жүгыдын керзö. Налөн-öd щöщ гажыс петö возса сiнмөн став вылас вiзöдлыны.

Быдсама ыжыд уж вылö колö бөстөыны возза помсагыс. Көсјан бөрја помсаг—пом он адзы, бөстэан шөрзэа—шөрö вошан.

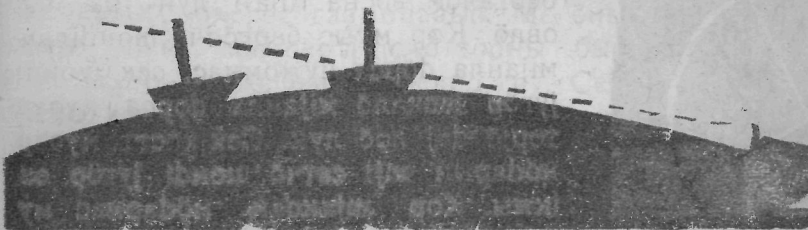
I. M.

1. Мусар.

Педөр јвалө: „Мыјла-нө вылысан летчан да му помыс (дорыс) сажалө? Мыјла көлөкөлнанаган ылөжык тыдалө, му бердсаң—матөжык? Мыјла кымын ылө кајан сымын паскыда воғгө му вевдорыс?“ Мишө шуө: „увлаң-кө летчан,—му сажалө!. Мыјөн сажалө? Гашкө вөрөн? Гашкө чојасөн?.. Оз, челафөј, оз! Ме тјанлы тајөс вистала. Ті јонжыка мөвпыштөј, паскөдыштөј јур вежөрнытө мед буржыка гөгөр-воанныд. **Мыыд, зон, сјјө зев ыжыд сар.** Сјјө мусар вылын мі і олам. Сіңкө, ферт, кымын ылө кајан сымын паскыда воғгө, мылкја вылысыс воғыгыс оз сажөд. Летчан-кө улө, сесга көт кушөм вөртөм да чојтөм му вылысыс гөгөрыс, ылі гөгөрыс век-жө-нын сажалө, воғыгыс он адзы. Сің-өд і ем! Кушөм-нын мукөдлаті шылыд, зев ылө тыдалө, а ылөжык кајан да нөшта ылө сінмыд сузө, век бытөо муыс болкјалө-ма, вылысө сар модаөн лептөма, мылкја. Матросјас ветлөны морөјасті да сјјө-жө шуөны. Кушөм-нын шылыд морө вевдорыд да век-жө төдчө: ічөтика сар модатө бөстөма му бөрсаныс. Мсрөөд ветлыс матросјасыд

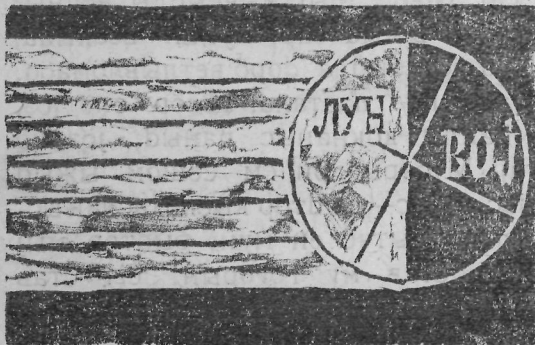
виставлөны: кор-пө карабыд кутас ылыстчыны, вјңөд-ан-да војдөр сажалө увдорыс, сесга шөрыс, сесга вылысыс, машта-јасыс. Уна ескө ем сещөм мылкја-јыв-сыд висталан, да

ме ог-нын кут гјжныс. Шуа нөшта өтікөс. Сөкі сесга зік-нын агныд шуанныд: „збыль-пө-тај муыд сар-код“. Морт-кө мөдөдчас мунны пыр вескыда кодарө-кө, шуам, шонді петанла дорө, дыр-мыгті сјјө локтас сетчө-жө, кытыс петіс, сөмын шонді летчанла дорсаң. Вескыда пыр мунасны да бөр сетчө-жө, локтасны! Со дівө! Мыј мывкыдлы вөчны? Сјјө думыштіс дај шуіс: „сіңкө-нө муыс зев ыжыд сар, мунан вескыда, гөгөртан, да бөр важ інас і воан.“ Уна јөз быдла дорө ветлывлөмаөс, да мөдарла дорсаңыс важ інас волөмаөс. Му пастала, гөгөр-олө јөз. Сің-кө, мі тані олам, а сар мөдарас, мјјанлы кокнаныс паныд, јөз-жө олөны. Кың-нө најө оз гылавын? Оз тај! Мусарыслөн ем сещөм ыжыд вын, коді ставсө мыј ем му вылас: вөрјас, вајас—быдтор кыскө аслаңыс, усны некодарө оз лез. Сы понда му вылын, кытчө ен мун, быдтөр мыј шыбытан вывлаң, бөр усө му бердө. Сің став му гөгөрын, сің став мусар вылын.

2. Мусарлөн вөтлөдлөм—гөгралөм.

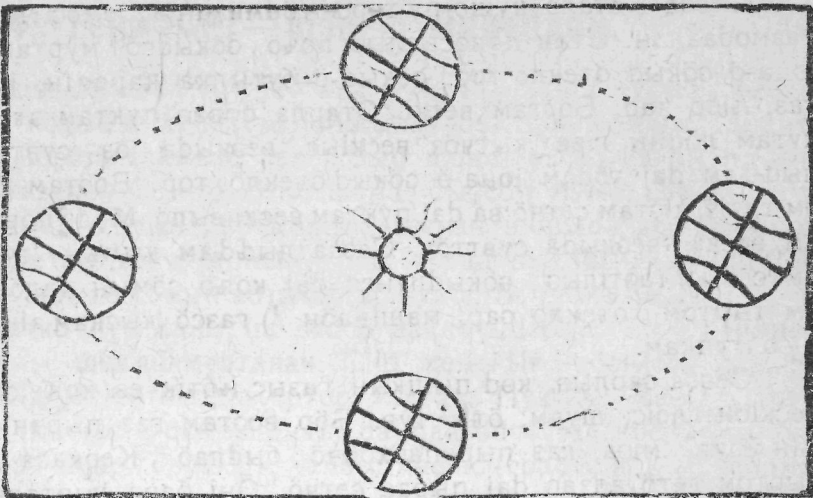
Міжан мусар ас гөгөрыс дај шонді гөгөр гөгралө. Өні төдам-һин, му—ыжыд сар. Көн-нө сижө сулалө? Важ олыг пемыд јөз шулөмаөс ыжыд чері вылын-пө, черыс пө помтөм морө-куза кывтө. Ок, енө кыв-зө налыз, најө һинөм оз төдны!.. Мојдан кывјыз најө бозтөмаөс да сөрөны!.. Мојдан кывјын абу вескыд торјыс. Ем велөдчөм јөз, најө, мыј шуөны, колө кывзыны. Најө шуөны: „**Мусар ас гөгөрыс дај шонді гөгөр гөгралө**“... Кущөм-һин ескө өдјө міжан мусарыд лебзө, да өтыкыс сөмын гөгөртны вермө зонь воөн, кујим со квајтымын вит лунөн: сещөм ыжыд кышов вөчө! Гашкө ті жуаланныд мыјла-пө муыс бокө оз кеж кытчөкө, шондігаң оз ылызмы?—Оз вермы!.. Шондіһин, кызі і муын, ем ыжыд вын. Сижө і оз лең ылө тәрјөдчыны. Сіңкө, мыјла муыс ыжыд шонді вылас оз уг? Мыјла шондіыс зікөң оз кыскы? Он-на кыскы!.. Муыс сещөм өдјө лебзө воңдө, мыј шонді выныскөд пыр вензө, вермаөб. Шонді оз вермы зікөң ас вылас кыскыны, му ас тужөдыс лебзө. Шонді зев ыжыд сар, бі сар. Пөзысла мыј сені ем сылөма да гөрд дон, бөһн өзјалө. Велөдчөм јөз трубајас-пыр виңөддөмаөс шонді вылө да адзөм-аөс, мыј сижө артмөма сещөм торјасыс-жө, мыјыс ем міжан мусар. Сөмын ставыс өзјалө, кыз-тај бөбө көрт шыбытан да гөрдөдө да һөбзө. Шондігаңыд міжанлы шоныдыс да југыдыс і локтө.

Мусар нөшта ас шөр гөгөрыс бергалө. Сувтлытөг бергалө. Сижө бергалөм вөсна міжан лун да вој овлө. Кор муыс бергөдчө шонділаң міжанла дорса чужөмнас, сек шонді југөр вескалө міжанла дорса мусар торјө дај лоө лун. Сек-костті мусар мөдарын вој: сетчө шонді југөр өз інмы. Кор міжангаң мөдарнас му бергөдчө шонділаң, сек міжан вој: шондіыс мусарнас сајалөма. Кор му сің бергөдчө, мыј шондіыс төкөтө тыдыштны пондө вој бөрын, чужөм бансө мытчө, сек мі асылөн шуам, кор сајавны көсјө—рытөн. Өні сөгга ті агныд верманныд шуны кодарө му міжан бергалө. Сөрт рытив выв-гаң асывлаң, шонділы паныд.

Сөгга нөшта төв да гөжөм-јыл-ыс. Мусар бергалө ас гөгөрыс. Сің! Мывкыднад думышт, мыј му шөр пырыс мунө кущөмкө чөрс, код гөгөр став му чукөрыс і гөгралө. Сі-јө чөрсыс оз сулав вескыда шонділаң, һөуна пөлінөн. Сіңкө, шонді гөгөр кышовтігөн муөс вожынсө шонді

юнжыка шонто
 өтіла дорсаңыс,
 мөд вожынсө мөд-
 арла дорсаңыс.
 Мі олам шөрас
 өтік му помсаңыс
 да му шөрвізгаңы-
 ыс. сы понда мі-
 жанла дорын овло
 гожом да төв. Ко-
 ді олө мугар выл-
 ын му чөрслаңыс
 матынжык, сійөс
 шонді омөла вер-
 мө шонтыны төві

гожом. Сені во гөгөр лым да жі. Шонді жуғид вескәлө зев еща: сы вөс-
 на вожынсө сені вој. мөд есжынсө ескө пыр-жө лун-да.

3. Чорыд, кизер, төвмодаа.

Став мусө да¹ муыввсасө шуоны либө чорыдөн, либө кизерөн, либө газмодаөн. Öнi ме i көсја торјөдны төдөм вылө чорыдөс кизерыс да газмодааыс, кизерөс газмодааыс. Ме öнi көсја керены сещөм торја төдмалан торјас, код берти позө төдны быд пөлөссө. Висталам чорыдторјас: из, лы, озыс, езыс, стеклө, пу. Сесса кизерјас: ва, карасин, жөв, дөгөд, кослунја выј. Öнi газмсаајас: чад, лөгру, төв, сiстөеру. Мыјла-нө изјөс огө шуө газмодааөн либө кизерөн, а шуам чорыдөн? Мыјла јөвсө огө гарыштө газмодааөн нi чорыдөн, шуам: јөлыс кизер.

Емөс торја төдмаланјас (төдчанјас). Чорыдтө көт кытчө пукты, сiјө нөтік-жө-нын оз вежсы: гөгрөс-кө вөлі, гөгрөс i колө, нольпелөс-а-кө, век нольпелөса, чер модаа-кө, век чермсаа. **Чорыд ассыс мода-сө оз веж**, он-кө-нын жуғөд. Кизер—зiк мөд өкас. Сылөн мед ыжыд төдмалан сещөм: абу-кө јөртөма, пуктөма кушөмкө дозјө, пыр сiјө зилө мед улi инө кiггыны, паскавны. Кизертср пыр бокө паскөдчө да мед улө летчө. Тастi ва-кө пөрдан пызан вылө, ва оз-нын лө тастi модаа, паскалө пызан паста, зiк пыр паскалө. А чорыд-кө ескө вөлі, век өтмодаа колi, улө көт вылө пуктөмөн. Карасин сулаын сула мо-даа. Кiстан сесса лампаө—лампа модаа лөө, оз-нын сула модаөн лам-па пыщкын сулав. Сiз кө, **кытчө кизерөс кiстан, кушөм дозјө, сещөм мода сiјө i бөстө**. Öнi газмодааөс төдмалам. Чорыдөс позө тастiө пук-тыны, кизерөс позө, газмодааөс оз. Пачыс-кө чад петө, пуктан он сiјөс тастiад?.. Он!.. Мыјла?.. Став **газмодаајас ставла дорө разалөны**: боклаң, вывлаң, увлаң. Сы вөсна он вермы најөс пуктыны тастiө. Кујөда кокөн тај пыралас мсрт керкаө, кујөд газыс (дукыс) керка тыр лөө. Пыралыгыс ескө өтілаын сулалыштiс, да кујөд газыс (дукыс) кер-ка пасталаыс разалi. Сiз оз вермы лоны чорыдкөд нi кизеркөд. Газ-модаајасөс позө казавны тајө төдмалан берти.

Сегга вистала кушом өткөд төдмаланјас емөг чорыдлөн, кизерлөн, газмодаалөн. Став пөлөсыслыг позө сөкыдсө муртавны. Позө төдны жона-ө сөкыд сөклө тор, сөкыд-ө бутылка карагін, жона-ө сөкыд ыжыд газ, лбө чад. Богтам вескі. Отарла дорас пуктам сөклө тор, мөдарас кутам лөдны гира кытчөз вескіыс вескыда оз сувт. Сегга гирајассө лыддам дај төдам жона-ө сөкыд сөклө тор. Богтам өні воэвыв муртал-өм тасті, кістам сөтчө ва дај пуктам вескі вылө. Мөд [пөв вылас гирајас лө-ам вескі вескыда сувттөз. Сегга лыддам кымын тув гираыс, шыбыт-ам сетыг тастылыг сөкыдлунсө дај қолө сөмын валөн сөкыдлун. Богт-ам тыртөм сөклө сар, машинаөн ¹⁾ газсө кыскам зикөз дај газ петан інсө тупкам.

Сегга сарлыг, код пыщкын газыс нөтік ез кол, сөкыдсө мурталам вескіөн: лоис, шуам, өтө тув. Бөр вогтам газ пыран інсө. Ме војдөр-нүн шулі, миса, газ пыр паскөдчө быдлаө. Керкаса газ сөклө сарса тыртөм інтө адзас дај пырас сөтчө. Öнi бара мурталам сарјөс. Аттө, сар тувсыд сөкыджык лөма—зон вит зөлөтнык сөдөма. Мыјла-нө?.. Кыс?.. Газтө-гај лөдiм сарјад, сiјө i сөктөдiс. Сiзкө iнө i **газлөн ем сөкыдлун**. Таз-жө позө сөкыдлун төдны быдгама пөлөс газмодаалыг. Мукөд газмодаа сөкыджык ыжыд газыс, мукөдыс кокнiджык. Тајө мөд төдмалан. **Став пөлөслөн: чорыдлөн, кизерлөн, газмодаалөн ем сөкыдлун.**

Ем нөшта төдмалан: **чорыд-і, кизер-і, газмодаа-і паскөдчөны, ыжыд-жык лөны кутан-кө најөс шонтыны**. Тi көнкө казавлiд-нүн: кор пөгөдан самөвар да сы вылө кутан пуктыны кампорка, зiк пыр сiјө оз төр самөвар трубаад, а ескө көзыд вывзыс вөлі лөгалө, кокнiда төрө. Мыј понда сiјө? Самөвар труба пөгалөма да паскалөма дај көзыд кампоркато пыкө. Ем сөщөм көрт кольча, код-пыр кокнiда ветлө ыргөн сар (вөчөма нарөөнө петкөдлыны чорыдторлыг шонтөм бөрын паскалөмсө). Сiјө ыргөн сарсө шонтам өпiрт лампа вылын дај кутам кольча-пыр сујны. Мыј сек лөб?.. Сар-кольча-пыр оз-нүн кут мунны пөгөдiгөн паскалөма да. Онө-ө тi гарыштө: сар-пө көнкө сөкыджык лөi, мыјкө-пө сарјө сөдiс?.. Ез нөмтор сөд! Позө сарсө көзыдөн дај шонтөм бөрын муртавны; кыкнансыс өтсөкта лөб.

Кизер паскөдчөм-жылыг позө төдны сар пома сөклө трубка-сертi. Сар пыщкө тырыс кiстөма ва. Кутам шонтыны сiјө ва тыра сарсө. Нөдыр мыстi ва трубка-куза кутас кайны. Сiјө шоналө дај зiлс паскөдчыны. Бостөј сула тыр ва дај пондөј улыганыс шонтыны. Ва сулаыг петны пондас. Көсјам-кө вiчөдлыны газмодаајаслыг шонтөм-понда паскөдчөм, богтам кушөмкө гаф, көф шуам, мөс гаф. Пөлтам сiјөс жона зелавтөз дај көрталам, мед пөлтөм лолыс бөр оз пет. Гаф пыщкын лоас газ. Пуктам-кө сiјө гафсө көзыд iнө—төдчөмөн чiнө, нөбзө, пуктам-кө шоныд iнө—пөлтчө, чорзө. Нөшта шоныд iнө-кө, пөг iнө пуктан—зiк потө: гаф пыщкөсса газ вывтi жона паскалө, оз кут төрны гаф пыщкө дај поткөдас сiјөс. Велөдчөм јөз вiдлалөмаөг паскөдчөмсө быдгама чорыдторјаслыг, кизерјаслыг дај газјаслыг да адчөмаөг, **мед жона** на повсыг **паскөдчө газмодаа**.

¹⁾ Газ кысқан машина нарөөнө ем.

4. Термомет—шоньд мурталан.

Абу өткөд шоньд став му пагтала. Кытчө шондi жуьгд веькалө омөльжыка, сен көзыдзык, кытчө жонжыка—сен шоньдзык. Мiжансаң воьвывланын, му чөрспомланын. зев көзыд: шондi сетчө зев омөла инмө. Мушөр виэти газ пөг-шоньд, сетi шондi быдсөн пөжө. Сiз-жө, гож-өмын шоньдзык, төлын көзыдзык, лунын шоньдзык воь-дорыг. Шондi возын ывла вылын гожөмын пөг, керка вужөрын ыркыд. Му-көд луно төлын көт гожөмын козыдзык, мукодын шоньдзык.

Оз-ө пөч кыккө муртавын шоньдсө да көзыдсө?.. Ем **термомет**, мiжан ног-кө шуны, **шоньд мурталан**. Сiжө жеңидик, вөснидик гар пома стеклө трубка. Гарjө кiстөма кiзертөр—турк. Пуктам гарja трубка шоньдзык инө. Пыщкас туркыс шоналө даj паскөдчө. Паскөдчас даj кыт-чөзкө трубкаөдыд i каяс. Трубка кузалаыс пасjас (градусjас) вөчалөма—со пас. Шуам, өни каяс турк кыз куjим пасөз. Сөгза мөдлаө нуам термомет, көн нөшта шоньд. Турк. ферт, нөшта жона паскалас да сувтас, шуам, комынөд пас гөгөр. Өни вермам виэтавын жона-ө шоньдзык мөдлаас. Шоньдзык сiзим пасөн (градусөн). Пач дiңө-кө термометсө пуктам, вермас со градусөз каяны; сужан-кө пачө, нөшта жона каяс. Каяны некытчө лөө даj мiжан трубкаыд потө.

Өни виэтала кыз таjө шоньд мурталан вөчөны. Бөгтөны тыртөм гар пома вөснидик трубка,—мөдар помыс сылөн вогса,—сөгза зев жона пөгөдөны. Пөгөдигөн трубка пыщкөсса төв паскөдчас даj петас унжыкыс, зев еща колө трубка пиас. Одjөжык вогса помсө туркө! лөзасны да сiзик i көзөдасны. Көзөдигөн төв бөр трубка пыщкын топалө. Сы инө пырө турк. Турк неуна став трубкасө оз тырт, сөмын iчөтик иң мед вылиас колө, кытчө чукөрмөма топалөм төв. Сөгза турк тыра гар пома трубка бергөдөны вывлан журөн да пуан ва руө пуктөны. Көзыд турк шоналө ва руөн, кутас паскавын, iчөтика петас ортсө даj сувтас. Век-өд оз пет: көт сыыг жона пуө ва, руыс сылөн пыр өтшоньд. Мыjөн казаласны, мыj турк ез кут сөгза паскавын, трубка помсө тупкөны, паяjтөны даj завофитөны көзөдны. Кымын турк көзалө, сымын бөр топалө. Пуктам трубка гарла дор помнас сылан jiө, лiбө сылан лымjө. Турк летчас-летчас даj сувтас. Сувтөм турк помө стеклө трубка вылө пуктөны немпас—О. Трубка вевдорас, кытчө турк сувтө пуан ва ру пыщкын, гiжөны со—100. Немпассаң соз өтмоза jукөны со пелө. Быд дас пас-бөртi гiжөд вөчөны: 10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90. Немпассаң увлан бара-жө пасjас вөчөны вылыс дорса кост-гертыс да бара гiжөны дас пас: 10, 20, 30... Немпасыд улө пасjалөны сы вөсна, мыj jынд абу-на мед көзыдтор, емөс сыыг көзыдзыкjас. Сiз, төлын төв көзыдзык, немпасыг термометын турк улөжык летчывлө. Быдсама сикас термомет виэталө пуан ва рулыг шоньдсө өтмоза, сөмын немпас да ва пуан костсө абу өтмында вылө jукөма.

Термомет ем куjим пөлөс. Өти, кодлөн костсө со пелө jукөма, шусө **Тсельсi** термометөн,—медвогза вөчыг нiм гертыс. Мөдлөн немпас да ва пуан костыс jукөма көкжамысдас пелө, сiжө шусө **Реомjур**

термометөн, Реомюр лөсөдөма-да. Нөмпассан улань көзүнд индан инөн лыддысө, сижс гижоны:—10°,—23°,—40°, с. в. Лыдпас воқо гижоны чинтанпас.

Вывлань нөмпассан лыддысө шонид индан инөн, гижоны прөстө куш лыдпасяс: 10°, 20°, 35°, с. в. Термометөн поңо муртавы быд ин: көт мушөрвиң дор, көт мучөрспом дин. Турк нөламын пас көзүдөн (—40°) кымө, из-код чорыд лө, сөгга ферт топавны оз-нин вермы. Кыз-нө төдан нөламын градусыг-кө көзүд лө?.. Поңо термометө туркпыдди кистны спирт, сижө оз кынмы көт нөшта көзүд нөламын градусыг. Спирт шонтөмөн жона-жө паскалө. Спирта термометөн поңо зев көзүд ин дај тор муртавы. Мучөрспом дорын вофитчөны көзүд вөсна спирта термометөн.

5. Барометр—газ гөнтөм мурталан.

Мижан гөгөр, мижан јур вылын—быдлаын газ. Му гөгөр верст кык со кымын вывлань ем газ. Мыјла газыс бокө оз лебчы му дингыс. Газыслөн-өд кыз ми адзылим сөкыдыс ем-жө. Муыс кыскө сижс аслачыс, бокөсө мунны оз лең. Ми муртавлим газлыг сөкыдсө стеклө гарнад дај адзим, мыј сылөн сөкыдлуныс еща. Сижө ічөтик гарјын, а му гөгөрын кык со кымын верст кыза газыс. Ферт сижө мижан вылө да му вылө жона личкө. Велөдчөм јөз лыддөмаөс: морт туша вылө-пө өкмыс со пуд-моз төлыс личкө. Мыјла-нө сизкө ми огө ламалө? Сиз-нин мижан јай-лы артмөма, тајө личкөмлы оз сетчы. Мед топыда газыс пукалө му бердын. Вывлань-кө кутам кајны, ыжыд чој вылө, шуам, сені шонидыс бырө, газыс личалө, шочмө. Верст өкмыс кымын вылын, чојјас јылын, мижанлы лолоавны сөкыд, сөгга нырыс дај пельег вір кутас петны. Мыјла лолоавны сөкыд? Газ сені еща, шоч, оз тырмы лолоавны. Мыј вөсна пельег да нырыс вір петө? Му динын мижан вылө зев жона газ личкө, өкмыс со пуд мынта. Мижан пыщкөс велалөма-нин сетчө. Вылын, чој јылын, газ өкмыс со пудјыг омөлжыка-нин личкө. Сы вөсна і чөпөсјө мижан ныр-вомыс да пельег вір. Жужыд чојјас јылын оз овны, дај шоча кајлөны. Оз-ө поң төдны, мыј **кымын вылө кајан, сымын газ** омөлжыка личкө, **шочжык лө**. Абу-ө бара кушөм-кө машина, кодөн поңо муртавы газлыг личкөмсө?.. Ем, шуөны **барометөн**. Сижө куң, аршынөн жынјөн куңта кымын трубка, өтар помыс вогса. Вогса помсө турк піө леңөма. Турк трубка пыщкын мыј вылаын-кө сулалө. Трубка бокас пөвтор вылө көкјамыс со пас вөчөма. Шуам улын, му бердын трубкаын турк сулалө сизим со квајтымын пас вестын. Сөгга кутам кајны ыжыд чојөд. Турк кутас летчыны трубкаыг тастіө. Сижө со мыј понда: газ кутис омөлжыка тастіса турк вылө личкыны дај турк тастіын оз-нин сещөма кут зелөдны трубка пыщса туркөс. Сижөн і летчыштіс турк. Шуам, летчис сизим со ветымын кык пас вестөң; газ личкөм чинис көкјамыс пас мында. Летчам бөр чој јылыг: газ личкөм содө, турк трубка пыщкын бөр вывлань кајө важ вестөңыс, сизим со квајтымын пасө.

Му бердын абу-жө пыр өтгөктө газыс: зера либө лымжа поводда воңын турк летчө. Сиз кө, төдөмыс, газ шочмө, вылыгаң озжык сещөма топөд. Кор бөр сең, миңа көсчө лоны (төлын көң гожөмын), турк трубкаын кая, шонид газыс вывляң өтлө. Барометыд бур тор: петкөдлө лок да бур поводда. Турк-кө летчыны кутас, төдан-нын,—ул, зера поводда лоө. Турк-кө каяс,—сең лун видчыг. Баромет-герти поңө поводда лун-мөд вөдөр виставны, төдны кущөм лоө, шуам, мөд лун, поңө-оз ыщкыны петны, көтөдас оз турун. Сегга барометон поңө төдны вылө-ө чој жылө каяны. Сижө-өд қик кокнид. Шуам, кор барометон чој горулын вөлим, вөлі сизим со квајтымын газ сөктан пасын. Каяјим мыј-вылаөкө, баромет индыны кутис сизим со ветымын нол пас. Мурталөмөн велөдчөм јөз адөмаөс, мыј вылө каяјим. **Бид дас аршын бөрын өти пас чинө**, увляң летчө. Ми вот і вермам төдны вылөң-ө каяјим. Чинис мијан квајт пас. Сизкө ми каяјим квајтымын аршын вылөжык.

Виөдлам, кыји вөчөны таяө баромет.—газ сөктөм мурталан. Ми аным вермам сижөс вөчны кокнидика, мед сөмын ем өти паяјтөм пома сөклө трубка да унжык турк. Бостам трубкасө да кистам тырыс турк. Сегга туркөн-жө тыртам ічөтик тасті. Тастіө сувтөдам вога помнас трубкасө. Ортсыса газ оз вермы личкыны тастіса турк вылө сещөма, мед трубкаса туркыс нөти оз пет. Сижө турк ічөтика петас тастіө да мыј-дылаөкө і сувтас трубка пыщкө. Сегга вөчам куң шылыд пөвтор да трубка куңалаыс і пуктам. Виөдлам, кымынөд пас вестын сулалө туркыс нөбөм, заводын вөчөм, барометын. Шуам сизим со квајтымын кујим пасын. Ми ас пөв вылө код вестын турк сулалө, гижам 763. Сегга, шуам, зера поводда матысө. Туркыд кыкнан барометас кутас летчыны. Кущөм пасөң нөбөм барометын летчас, сещөм пас і гижам ас баромет пөв вылө: шуам, лоі 750. Сегга ас барометыс кык костсө (763 да 750) жукам даскујим пельө дај гижам пасјас. Мурталам ыжыд-ө өти пас лоө. Сы ыжта пасөн став трубка куңаласө жукам дај пасјалам. Бид вит пас-бөрти гижөд пукталам. Сиз: 750-гаң увляң вит-өд пасө пуктам 745, нөшта увляң 740, сиз воңө. Вывляң 750-ыс вит-өд пасө гижам 755, воңө 760, сиз воңө. Баромет мијан і артмис.

6. ыжыд газ.

Уна-нин газ-жылыс виставлі: мыј сижөс муртавыны поңө, шонид-дырји сижө паскөдчө, быдоама газмодаа-моз ставла дорө разавны вескөдчө. Нөшта өткымын покус поңө вөчны таяө газөн. Румка пыдөсө пуктам кос кабала. Сегга румкасө пөрөдам да ва пиө і леңам. Ти чайтад кабалаыс көтасас? Оз бара!.. Пыщкас-өд сен ем газ. Сижө петныс оз вермы, румка пыдөсас чукөрмө дај ватө ас инас пырны оз і лең. Кың-таж пызан сувтөдан да сы инө мөд пызан он вермы сувтөдны, қик-жө тани сиз. Бостам стөкан чукјөн ва, вевтам сижөс кабала торјөн. Сегга пөрөдам стөкансө кабала кутыштиг-тырји. Кисас оз ескө ваыс? Оз!.. Газ

улысаңыс пыкө кабаласө, да васө киггыныс оз лез. Стөкан мында валөн сөктаыс сиз-кө нөшта ешажык-на кабала вылө лычкан газ выныс.

Бостам вөснөдик режина мач. Пышкас вөтлам ичөтика газ дај топыда көрталам роцсө, кыти газсө сујим. Мач небыдик рузум-код лоө, чукараөма ставыс. Пуктам сесса тајө мач стеклө доз улө, газ кыскан машинаөн кыскам сижө доз улыс став газсө. Мижан мач легны кутас, вескөдчыны, полтчыны дај чикөз полтчас. Мыјла?.. Мач гөгөр газыс бырі, куш ін лоі, а мач пышкөсса кутис паскөдчыны, разөдчыны, петныс мач пийс оз вермы дај аскөд щөщ паскөдө сижө мачсө. Лезам стеклө доз улө бөр газ, мач бара топалө, шлапмунө, кусчалөм рузум-код лоө.

Сесса нөшта со мыј. Бостам наң шөрөм да сөкыдсө мурталам. Сесса мөд наң төр бостам, кабралам јонжыка да вөчам воцза шөрөм ыждаыс-жө. Кодыс сөкыджык лоө?.. Ферт чабралөм наңыд. Сиз-жө і газкөд. Отыжда, өтсөкта сарјасын көзыд да шоныд газ абу өтсөктаөс: көзыд газ топыджык шоныдыс дај сижөн сөкыджык. Выј-кө ва вылө кигтан, мыјла оз вөј?.. Кокнөджык, сыла!.. Выј вылө-кө кигтан ва, выјыс кајас вылө. Сиз-жө і тани. Керкаын шоныд газыс пыр вылын: пөлатын шоныджык жож дорыс. Озөстө-тај вогтан да көзыд руыс пыр жож-дінтиыд мунө, а шоныд руыс посвозад пөтөлөк-бердтиыд петө, вывлянө кајө.. Көзыд газ пырө да шоныд, кокнөд газсө і вөтлө.

Ывлаын газ некор оз сувтлы, оз лөнылы: пыр сижө мунө көзыдджык инсаң шоныдлянө, шоныд инсаң вывлян кајө. Вылын көзыд, сен газ көзалө, бөр кытјастикө летчө му бердө да бара сеті мунө, лебзө код-арлянө-кө. Енө ті чajtө, мыј во верст вывлянын газ шоныд. Шоныд газ кокнөдысла сетчө кајөма. Мед шоныд газ му бердсаң верст-верст жын судта-кымын. Сыыс вылын сесса көзавны пондө. Шонди шоныдыс-өд мусө медвоз шонтө, сесса вөлыс мугаңыс і газыс шоналө. Мыјөн вылөжык кајны кутас, сөмын бөр көзалө. Ыжыд чојјас јылө кајан верст ноль-віт да сен сещөм көзыд газ ветлө, мыј во гөгөр лым-јыс оз сывлы. Нөшта вылө кајан—нөшта көзыд.

Кор ми газ мунан туј вылө вескалам, сөк шуам „төла“-пө. Тајө газ, **ыжыд газ**, артмөма уна газ-модааыс: шөммөдан газыс, өзјан газыс, ловтөм газыс, шома газыс да нөшта уна мукөд пөлөс газыс. Ставыс најө өтлаасөмаөс, сорласөмаөс дај артмөма ыжыд газ.

Ме көсја воцө вгставны став газ модаа-јылыс торјөн, кущөмөс најө емөс, кущөм торја төдмаланјас налөн.

7. Шөммөдан газ.

Тастіө пуктам ва да ичөтик пу пөвтор. Пөвтор вылас кабала лыбө поснөдик кос чајјас, лыбө сөг ломзөдам. Сесса стеклө дозјөн вевтам, мед дорјасыс ваө инмөны. Мижан сөг ломтыгас, ломтыгас дај кусө. Мыјла-нө кусө? Ез-на тајнө помөзыс сотчы? Тајө, тыдалө, мыјкө дозса газыскөд лоөма, мыјла-нө ескө сесса быыс кусі! Оз-ө нөшта мыјкө төдчы? Стеклө доз пышкын ваыс кајыштөма. Газыс-нө сиз-кө чинөма? Чиніс...

Кың-нө чініс, петны-өд ез вермы?.. Ті, ферт, каңавлінныд: керкаын-кө уна јөз, зев сөкыд сен лолавны, пөг лоө. Либө пач-кө ломчөдан да вомсө тупкан—быс кусө. Мижан стеклө доз улын сіс сотчигас газыс сотчөдан торсө ставсө виçома дај сы-вөсна і лоі кусны сесса. дозса газ, кың мі аңам оз-нын сотчөднытө вермы. Газ паж, **коді отсалө сотчыны**, коді шомө пөртны вермө сотчан торјас, коді јона колантор мижан лолалігөн **шусө шоммөдан газөн**. Тајө газ-пө шоммөдө, шомө пөртө. Тупкөса пачын бі кусө, пес шомө пөрны оз вермы, шоммөдан газыс бырө, а вылысө сетчө оз вескав. Быд ловјалов шоммөдан газ лолыштө, бөрсө мөдтор-нын петө, оз-нын шоммөдан газ. Керкаын-кө уна јөз, һедыр мыгті пон-дас јур вісны дај сөкыд лоө ллавны. Мыјла? Сіјө јөзыс шоммөдан газсө лолалөмаөб. Сы-вөсна шоммөдан газ лоө еща дај оз понды тыр-мыны лолавны.

Мижан стеклө доз улын зік-жө сіңі. Сіс ломтысис, шоммөдан газ өтлаасис бікөд да щынө да шомө пөріс, а доз улын мөд пөлөс газ паж колі. Стеклө доз улө ваыс нолөд јукөнсө төкөтө ез кај. Сің-кө інө поңө төдны, мыј мижан гөгөрын став ыжыд газас нолөд паж кымын шом-мөдан газ. Мі өні төдлім, мыј шоммөдан газ ломтысғны отсалө дај сіјөн быдсама ловјалов лолалө. Му гөгөрыс-кө шоммөдан газ бырө, му вылын олөм бырө, дај бі оз вермы ломтысғны. Нөшта төдам, мыј шом-мөдан газ ломтысигөн өтлаасө став пөлөс ломтысан торкөд дај кыкнанныс: шоммөдан газыс і ломтысан торјыс шомө либө пөјімө пөрөны.

Оз-ө поң кыңкө суңөдны шоммөдан газ торјөн, мең ті збыл а-ңанныд куңөм сіјө дај шуанныд: „пөлынө-пө-тај шоммөдан газ от-салө сотчыны, өтлаасө сотчан торкөд.“ Ыжыд газыс мі торјөдны оғө вермө, а ем сещөм жежыд бертолет сов, көн зев уна шоммөдан газыс. Бостам сіјө совсө лыакөд сорлалөмөн да пуктам јон вөснөдік стеклө дозјө. дозсө тупкам роңа пробкаөн. Пробка роңө сујам кусіна стеклө трубка, кодлөн кыкнан помыс вөсса. Мөд помсө сујам ва піө. Сесса сов тыра доз кутам шонтыны. Ыжыд газ, коді вөлі трубка пын, паг-калас дај петас ва пыр болкјөн. Сы бөрын кутас петны шоммөдан газ, сіјө шонтігөн бертолет совгыс торјөдчө. Уна торјөдчө: стеклө доз-тө тыртас дај трубка-пыр да ва-пыр кутас ортсө боллөн петны. Бол петан інө ва тыра сула сувтөдам увлаң јурөн. (Мең сула вом інмы-ны кутас тастіса ваө.) Болјас ва-пыр вывлаң кајасны сула пыдөсө-зыс, а васө вөтласны. Кор сула тырө шоммөдан газөн, зев зіла сув-төдам сіјөс вывлаң јурөн да зіла тупкам пробкаөн, либө лөгыджык плавкөс стеклө торјөн, мең шоммөдан газ оз сорлас ортсыса ыжыд газкөд. Сің-жө нөшта шоммөдан газ чукөртаң кымын-кө сулаө. Шом-мөдан газ бертолет солыс пыр петас, кытчөң солыс оз пөр шомө, зікөң оз сөдөд.

Өні кутам шоммөдан газ төдмаланјас відлавны. Сылөн абу һеку-щөм рөм, һі дук, һі көр. Бостам өгыра сартас да леңам сулаө. Өгыр-саң сартас өзјө зев јара, југыд біөн, быдсөн гінмыд дојмө. Сулаын ставыс шоммөдан газ, сіјө јона өдјө өтлаасө ломтысан сартаскөд, өдјө пөртө шомө. Сесса бостам вөснөдік көрт сутуга, помас суцкам өгыр тор да мөд шоммөдан газ сулаө леңам. Сутуга өгырсаң пырыс-пыр өзјас, бара-жө јара сотчас, шоммөдан газкөд өтлаасас. Гашкө ті шу-

анны: „мыҗла-пө-нө көрт, чугун миҗан оз өзҗы, оз сотчы ывла вылын. Сен-өд ем-жө шоммөдан газыс? Ывла вылын чугун да көрт сотчоны-жө, сөмын нөжжөнкөн, дырөн. Ме-өд шули-нын, миҗа ывлаын шоммөдан газ сорлагөма мукөд гикас газжаскөд, абу чиг ачыс: сижөн өтпырҗө, өдҗө оз і вермы сотны чугунтө. **Нөжжөнника сотчөмсө ми шуам** сөмын мөд кывжөн—**сिमөмөн**. дыр-кө таҗ кытөнкө көрттув куҗлас, сижө симө. Кымын дыр куҗлө, сымын жона симө. Вермас җикөҗ симины, чегҗасны да дрөб-авны кутас. Сижө көрттувҗыд шоммөдан газыскөд вөчасөн өтлаасө, җик-өҗ сотчө-симө.

8. Шома газ.

Ми ас пыщкө лолыштам шоммөдан газ ыҗыд газ пыщкыс, бөр лолыштам шома газ. Гиг сотчигас бөстө шоммөдан газ. Сотчөм бөрын артмө шын, пөјим да нөшта шома газ. **Шома газ артмө шоммөдан газыс да шомман торҗасыс**. Шомман тор ем гиг пыщкын, караҗиын, пу пыщкын, став биөн сотчан торҗын. Миҗан лолыштігөн сиз-жо: ыҗыд газ-өс лолыштам ас пыщкө,—шоммөдан газ пырас впрө, өтлаасас сен шомман торкөд, артмас наыз шома газ, кодөс ми бөр лолыштам. Ғерт щөщ бөр лолыштам і мукөд пөлөс газсө, кодҗас ыҗыд газөн морөсө вескавлісны. Шома газ ми кыҗ вермам өдҗө бөр лолыштам: сижө зев сөкыд газ, журө каҗан газ. Пач ломтысигөн зев уна шома газ артмө. Ломтысөм бөрын пыр-кө труба пөдлалан, шома газ ставыс керкаө петас, сорлазас ыҗыд газкөд. Ми лөлавыны кутам сещөм газсө даҗ коҗмам. Дырҗык-кө огө пөдлалөҗ трубасө, шома газыс петас ывлаө да җемтор ми огө лө.

Мед кокнҗыка вермам велөдны төдмаланҗас шома газлыс, корҗлам—абу-ө сещөм тор, кыс ескө позө сижөс перҗыны, торҗөдны. Сещөм тор ем—мрамор. Мрамор—еҗыд із, кодын шома газ өтлаасөма ізҗыскөд. Шома газ сыс позө торҗөдны сов шома ваөн (соляная кислота). Сижөн киккалам дозҗө пуктөм мрамор. Миҗан шома ва пырыс-пыр кутас пуҗыны (быҗ каҗны). Таҗө—мраморыс шома ва шома газсө торҗөдө, больҗасөн петө. дозҗыс-кө жужыдҗык, оз і ков вевҗыны: шома газ сөкыд ыҗыд газыс да доз пыдөсас і пукө. Таҗө газ җик-жө рөмтөм, жуҗыд. Виҗөдлам; кущөм торҗа төдмаланҗас шома газлөн. Богтам ломтысан сартас, леҗам шома газ пиө. Сартас кусө. Сиз-кө, **шома газ пыщкын җемтор оз сотчы**.

Нөшта мөд төдмалан тор. Богтам стөкан да сетчө миҗан дозҗыс шома газсө кистны кутам. Шома газ кигсө, мөд нөг-кө, летчө увлаҗ. Мыҗөн-нө төдан кигсө алы оз? Шома газсө-өд он адҗы?.. Богтам бара биа сартас да леҗам стөканө. Сартас сен кусө. Кущөм дозҗыс кигтим, сетчө өні би суҗам, сен би кутас ломтызны. Сиз-кө, сен абу-нын шома газ, а ыҗыд газ: шома газыс кигсис стөканө. Таҗи ми төдим, мыҗ **шома газ сөкыдҗык ыҗыд газыс**, позө сижөс ва-моз дозҗыс дозҗө кигтавыны. Ем мөд Ғержаваын өти чоҗ пыщкын гу (мупиж), тыртөм му, пач-коҗ. Кор сижө гуө морт пырас, җемтор оз ло. Пырас пон—коҗмө, кувтөг оз мын.

Мыҗла мортҗыс оз колмы? Сен шома газ муыҗ петө, да сөкыд понда ыс оз вывлан каҗ, а му бердас, гуас, водө. Мортлы сен шома газыс ныр вомөҗыс оз во, өтчыд сижө оз лолышт колмөдан шома газсө, а пон улыті ветлө, шома газнас лолалө, колмас даҗ кулө. Морт-кө водас сижө гуө, җерт шөщ колмас да мөдар жугыдө мунас. Сешөм сижө омөҗ шома газ. Уна јөз тајө газөн кувтөҗ колмывлісны керкаҗасын.

Өні ті висталөҗ, мыҗла көн јона уна јөз, дыржык олан да јур вгсмө?

---

9. Шомман тор.

Шомман тор-җылыс уна сорҗитны огө кутө. Вистала сөмын, мыҗ шомман тор ыҗыд төлын зев еша. Шоммөдан газ зіла өтлаасө шомман торыскөд даҗ артмө шома газ. Унжыксө сижө поҗө корҗны сотчан торҗасы: караҗныс, пуыҗ, јаҗыс, туруныс да нөшта уна торҗыс. Тајө тор торҗөн мукөдыс суҗөдны мі огө вермө, зев сөкыда торҗалө. Стеклө вундан алмаз-таҗ ем, сижө шомман торыс мукөд торкөд сорласөмөн артмөма.

---

10. Ловтөм газ (Азот)

Мед уна ыҗыд газ пыщкын ловтөм газ. Тајөс поҗө перҗыны ыҗыд газыс, сижө поҗө төдны і төдмаланҗассө. Бөстам паскыд стеклө доз, вевттам сижөн ва тыра тастіө пуктөм пөвтор. Пөвтор вылас ломтысө кабала. Кабала сотөм бөрын стеклө доз улө колө пөјім, шын, шома газ да нөшта ловтөм газ. Пөјім пөвтор вылын лөө, шын һөдыр-мыҗты доз бокас да ваө пуксас. Оз-ө поҗ і шома газыс мынны? Леҗам ваө ізвеска. Сижө сені сылө, сөгга кыскас доз увса шома газсө, өтлаасас сыкөд. Лөө шома ізвеска, коді пуксас ва пыдөсө, доз улын өні колө куш ловтөм газ. Суҗам-кө сетчө біа сартас, біыс кусө. Сижө-кө **ловтөм газ сотчыны оз леҗ**, сы пыщкын бі кусө, доз улө-кө суҗан төрөканөс, лөбө шырөс, пырыстөм-пыр најө чергөдчасны, кулөны. Кулөны оз ловтөм газ вөсна, а сы понда, мыҗ абу сен шоммөдан газыс—пөдөны вескыда-кө шуны.

Бі оз ломтыс, ловҗа лов кулө. Поҗө інө шуны, мыҗ җік вескоф: ем көҗ абу тајө газыс ыҗыд газ, пыщкын. Тајө газ бурсө мјанлы вөчө-жо: ез-кө вөв ловтөм газ ыҗыд газын, мјанлыс пыщкөснымөс ескө шоммөдан газыс җік сотіс, даҗ ставсө нөшта му вылыс шомө пөртіс. А ловтөм газ шоммөдан газсө кіҗертө, бытөкө раммөдө сижөс, оз сет вөҗасө сылы өтнаслы. Мі вермам төдны: кымынөд јукөн ыҗыд газ пыщкын ловтөм газыс. Кабала сотігөн доз улын ва содіс. Уна-ө нө каҗіс? Нөҗөд јукөныс кымын. Мөд кујім паҗыс нөҗөд јукөнлөн ловтөм газлы колө. Сижө-кө **ыҗыд төлын кујім паҗыс нөҗөд јукөнлөн ловтөм газ**. Мыҗда мі лолыштам ловтөм газ ас пыщкө, сымында-жө і бөр леҗам. Бөрын-һын вөлі, мыҗ куш **ловтөм газ піын ловҗа лов кулө**, һінөмөн лолавны, сы куҗа і шуам мі ловтөм газөн.

II. Өзжан газ.

Ыжыд газ пын нөшта ем ічөбіка өзжан газ. Ташом газыс уна пун, сіскын, јаын. Нөшта уна сотчан торжын да шома ваясын. Шома ваясыг і поңо өзжан газсө сүңөдны. Бозтам сула, кізтам сетчө сов шома ва да тсінк торпыріг. Тупкам сулаос пробкаөн. Пробка пырыс нуам өтеклө трубка, мөд понсө ва піө леңам. Сулаын мїжан шома ва пуны кутас, быдсөн пөг лөө сулаыс. Сїјө өзжан газ шома ваыг петө, тсінкыс сїјөс вөтлө да ачыс өзжан газ инас пуксө. Олыштам төкөтө, мед ыжыд газ петас кодї сулаас везкалі, сөзза ва тыра стөкан пөрөд-ам болјас петан везтө. Өзжан газ везкалө стөканө да сетыг васө вөтлө. Кор стөкан өзжан газөн тырө, вомсө өтеклөөн вевттам да бокө-жык вештам. Өзжан газсө пыр чукөрттам стөканјасө, кытчөң сїјө оз дугды петан иныг.

Сөзза поңо өзжан газлыз велөдны төдмалан торјассө. Некущөм рөм оз төдчы, југыд. Біа сартас бозтам да стөкан улө пыдөснас выв-лаңө кутөмөн матыстам. **Өзжан газ** өзјө, **сотчө** наңөнік, дүзган бі-моз. А-өд ті төданныд-нын: сотчїгөн сотчан торјыс шөммөдан газкөд өт-лаасө. Бозтам тыртөм стөкан да өзжан газ тыра стөканөн вевттам; сөзза најөс сїң лөгөдам, мед тыртөм стөканыс вывла дорас лөө, а өз-жан тыраыс увла дорас. Недыр-мыстї торјөдам стөканјассө дај віңөдлам мыј лөө өзжан газкөд. Увла дор стөкан бердө, көн мїжан воңжык вөлі өзжан газ, біа сартас нуам да немтор оз ло. Сїң-кө, сен абу-нын өзжан газыс, а мөд стөканын, көн мїжан вөлі ыжыд газ, біа сартасгаң лом-чө өзжан газыс. Кағалім тајөн, мыј **өзжан газ** вывлаңө кајө, сїң-кө сїјө **кокнїджык ыжыд газыс**. Өзжан газ тыра стөкан-кө вомла дорнас вылө лөгөдам, өзжан газыд пырыг-пыр вошө стөканыс, вывлаңө лебзө.

Бозтам нөшта өтї өзжан газ тыра стөкан, тупкам воча мөдөн, кө-ні ыжыд газ дај кутам бергөдлыны кыкнансө өтарө-мөдарө. Өзжан газ сорлагас мөд стөканса ыжыд газкөд дај лөө сора газ—**гымалан газ**. Рузумөн кыкнан стөкансө торјөн гартам (мед оз резышт гїнмө), маты-стам біа сартас стөканјас костө, кодјасөс бок-ногөн кутам дај кал-көдыштам стөканјассө: друг зев јона бі петалас да гымыштас. Тајө гымалан газ өтпырјө сотчө, друг өтлаасө шөммөдан газкөд. Ыжыд газ ускөдчө тыртөм інө (сет-өд ферт тыртөм лої) да сїјөн і гымыштө. Өзжан газ шөммөдан газкөд сорлагіс да ваө пөрі, сөмын ваыс зев ещә лөө. Өд газыс ва дорыс јона паскыда пукалө.

Гашкө ті јуаланныд: „мыјла-нө-пө ескө оз гымышт бі ортсын ломтыгїгөн? Ыжыд газын-өд өзжан газыс ем-жө? Лыбө мыјла-нө оз шөм-мөдан газыскөд өтлаас да ваө пөр?.. да-өд өзжан газыс ыжыд газас ещә, вылыгсө оз ло дај сїјө сорлаасөма ыжыд газыскөд, сїјөн і оз гым-ышт біасїгөн да ломтыгїгөн. Рөчөн өзжан газыс шугө **водорөдөн**,—ва чужтыгөн. Мыла сїң? Вајө вісталөј агныд!

12. Лебалан гар.

Енө-ө ті кывлө лебалан гар-жылыз? Ме тіжанлы вистала кыз сіјөс вөчөны. Вурөны уна пөвса ыжыд мешөк топыд шөвкыс. Тыртөны мешөксө өзжан газөн. Мач-код гөгрөс лө, пөтчө. Сөгза зөбна-кодөс көрт-алөны. Сіјө зөбнаө кык морт пукгөны. Сөгза гарсө рачасны, лечасны. Өзжан газ кокнысла зев терыба вывлаң кутас кайны. Кайас сетчө, көні ыжыд газыс зев-нын кізөр лө. Вылөжыксө гарса өзжан газ, зөбна да мортјас сөкыдлунөн, кайны оз вермы (мед сөкыджык лө, көртавлөны зөбнаас нөшта көрт јакөр-да мыј-да). Сөгза гар газ нылыд кутас лебчыны. Гар пидөсө вөчөма ічөтік вевт, сеган нүдөма зөбнаө гез. Колөкө бөр летчыны муө, гез помсө кыскыштан, гарјыс вевт воггас. Өзжан газ петыштас, гар сөктас дај лабутнеја лет-час муө.

13. Кызі өіс сөтчө.

Сувтөдам ас воңө ломтысан өіс, кутам вөңөдны сы вылө; быс пыщкас, шөрас да дорас абу өткод. Пыщкөсла дорсө пітіл дінсө вөд-лам—желтор сујлам сетчө. Сіјө мјан оз сөдаг, сөмын біла дорыс чішкагыштас. Сің-кө сені быс абу. Вөснөдік трубка бөгтам, помсө бі пыщкө пітілланас сујам. Трубка-куға жежыд ру пондас петны. Өз-там сіјөс, ломтыгө зік-жө өіс-моз. Тајө ру чужө өіс сылөм-понда, сег-са пітіл-куға кайө білаңыс. Өні бі шөрсө вөдлам. Трубка пом-кө пук-там сетчө, сіјө сөдагө, са пукгө. Тајө бын сөтчөны поснөдік өіс ру-торјас, доналөны пөгысла; мј сіјө доналөмсө шуам біөн. дорын, мед вылас, бі бара мөд пөлөс—лөз, зев омөла төдчө, сөмын пөгжык мукөд доргыс. Тан сөтчө өзжан газ, коді локтө өізан, өтлаазө шөммөдан газкөд да пөрө ва руө. Сіңсө ва руыс оз төдчы мјанлы, а көңыд стөкан-кө матыгтан бі вылі дорас, ва ру пукгө стөкан вылө. Мукөд-дырјі өіс шыналө: пітілыс куң лө, өіглөн руыс уна кайө да прамөја оз вермы сөтчыны шөммөдан газыс матө сетчө оз өібав-да. Сы-вөсна өіглөн руыс сөдагө да саөн шоналөм газјасыскөд кайө вывлаң.

14. Ва.

Уна ва му гөгөрын: шорјасын, тыјасын, морөјасын, јујасын. Уна ем ва ыжыд газ-пыщкын, ру-моз сен сіјө. Кымөрын нөшта уна ва, сук руө чукөрмөма. Медвоң тајө кымөр-жылыс ме і вистала. Пачө-кө чугунөн ва сујны, ва космө чугуныс. вошө. Кытчө вошө? Руө пөрө. Руыс шоныд газыскөд вывлаң труба-пыр кайө. Кокнөджык торјыд-өд пыр сіјө вывлаңө кыпөдчө. Ведрајасыс дај быдлаыс, көн ва ем, пыр ваыс наңө-нікөн космө, ывла газыскөд сорлагө. ывлаын зев уна ва руыд ем. Кымын ывлаын пөг сымын ва јона космө, сымын уна ва ру ывла газкөд сорлагө. Кө-

зыд-дырји омөлжыка ва пөрө руө. Шуам, зев шоньд керка пыщкөс, дерт сен уна ва ру. Сесса көзалө керкаыс. Көзыджык газө оз-нын вермы ёшжыны ва ру ставыс, мында вөлі шоньд-дырји: мижан керка ётеняс вазёны, төльн-кё—быссөн гьёртёны,—сijo ва пуксө газыс. Ыбё төльн вогтан-кө ёзёс, көзыд газ улити, жож динти пырны кутас жежыд сук руөн. Тажө шоньд газсө керкаыс көзыд газ көзөдө, сы-вёсна ва руыс сукмө дај төдчыны пондас. Сиз-жө і посвозын, ёзёс сажын: шоньд газ петө вылытыс, көзалө; ва ру сукмө дај пуксө посвоз пөтөлөкө, гьёртөдө сijёс.

Та-бёрти тижанлы зев кокнида позө гөгөрвоны, кыз артмө кымөр да мыј сijё сещёмыс. Ваясыс ру петө. Му динса шоньд газ ва-рукөд вывлаң каяө, ва ру вылын көзалө дај сукмө. Мижанлы пондас тыдавны бытё кушөмкө зев ыжыд щын тупылјас. Кымөрыд-инө сещөм жө сук ва ру, кушөмөс ми адзылим төльн вогса озёс-дырји, көзыд газ пыригөн. Кор кымөр вескалө зев көзыд инјасө,—јона вылын-өд зев көзыд,—сен сук ва-ру нёшта сукмө да ваө і пөрө, сесса усө муө гсжөмын зер-моз. либё шерөн, а төльн—лымјөн. Шер мед вылын артмө, сещөм вылын, көн і гожөмын ваыс кымө. Кымас да усигас нёшта гьортас гөгөрыс дај тупыл-кофө пөрө. Кср шоньд газө воас, усөмысла сывыс сз удит, му ылө сиз і усө гөгрёс јиторјөн, ми шуам—шерөн.

Өні виқөдлам, мыј лө ваөн пузөдигөн, шоньд да көзыд инын виқөмөн. Пырташ шоньд керкаө лым. Шоньд мурталанөн мурталам. Мижан турк сувтас немпас динө. Лым сылө, унжыкыс дозжын ва лөө, лым зев-нынеша колө, турк немпас вестыс оз вешји. Кор став лым-јыс сылө. турк каяны кутас вывланө. шуам каяс дасөд пассөз (10%). Мыла турк ез ёрзөдчыв, ез кая став лым сывтөз?.. да сек шоньдыс ускөдчис лым сывдыгы, ставыс сетчө і мунис, а кор лым зикөз сыли, шоньд ускөдчис ва цснтыны. Турк егсань щёщ шоналө дај каяны кутас вывлаң, паскалө. Сесса кутам васө шонтыны улысаньыс биён. Кымын ва шоналө, сымын турк щёщ шоналө, каяө. Ва пуны пондис: турк каяис ссөз да ссөд пасад і сувтис, ез күт воқө каяны. Көт нёшта јона би песты, турк воқө оз-нын кая. Ва, пузөм бөрын, оз-нын шонав. Кытчө-нө либё билөн шоньдыс вошө? Куш газсө-өмөј сөмын шонтө?.. Шоньдыс өні васө руө пёртём ылө мунө. Кымын јсна би пестам, сымын јона ва пуө, сымын јона ру петө. Бөстам-кө куш русө, бара дерт сijё шонавны вермө. Уна паса шоньд мурталан ру шоналөм висталө...

Кор мусар мижан артмыны кулис, му-изјаскөд өтпырјө артмис і ва. **Артмис сijё кык пөлдө газыс: ёзжаныс да шоммөданьёс.** Ми төдлим-нин таясө ёзжан газ сотигөн: сijё өтлаагис шоммөдан газкөд дај ва ру артмис. Ва ру көзалис да—ва лоі. Нёшта өти дивө ме вистала. Ыжыд чојјас вылын верст вито-квајт вылаын, ва пузө оз со пас шоньдөн, а воқжык, мөд-ногөн, ещажык шоньд-дырји, кор турк воө сөмын көкжамыс дас пасө. Сені газ омөлжыка личкө да сы-понда ва сен пузө воқжык, ещажык шоньд-дырји. Тупкөм дозжын ва шоналигөн артмө ру. Руыслы петныс некытчө да пондас личкыны ва ылө. А кымын јона ва ылө личкөм содө, сымын сijё пузыны регыдөн оз

вермы. **Кымын сёкыд лычкём, сымын унжык шоныд пас-дырји ва пуны кутас.** Ва тыра доз вевтам-кө топыда да шонтыны кутам, ва оз кут пуны, көт і со пас вевтөз шоныд каяс.

Нөшта кыз ва паскалө шонтигөн, топөдчө көзөдигөн. Бозтам пуан ва да кутам көзөдны. Сижө пондас топавны. Топалө кытчөз валөн шоныд оз летчы нольөд пасөз. Кутам-кө нөшта көзөдны, ва оз кут топавны, а бара кутас паскавны нөмпас вевтө вөтөз, сөзгә зикөз кынмас, јі лөб. Тажө төдмалан валыс оз ков вунөдны, журын јона колө кутны. Мi пыр-на шулім, мiга быдтор **көзөдигөн** топөдчө, а со **ва 4^о-өз топалө, сөзгә бөр паскөдчө.** Пуктылөј-жө сулаз тырыс ва да кынтылөј: лiбө сула потө, лiбө јыс сулагыс петыштас, паскөдчас кынмигас-да. Зик-жө тајө төдмалан-вөсна јі оз вөј ва пыдсө, а вылын пукалө.

15 Му чужөм артмөм.

Уна мiльон во сајын, кор нөкушөм ловја лов-на ез вөв, мiјан му вөлі шондi-коф-жө југыд, шондi-коф-жө бi-пөг сар, мөд ног-кө шуны, ачыс вөлі шондi. Сөзгә мiјан му вочасөн пондөма көзавны. Кор нөшта мусарјыс мiјан бi вөлөма, өзјан газыс, кодi ферт щөщ вөлі зев уна, сотчөма, мөд-ног-кө, шоммөдан газкөд өтувтчөма да ваө і пөрөма. Ваыс бiсаң руө пөрөма да кымөрјасө каяөма. Кымөр зерас, ва бiсаң бара руө пөрө да вывлаң каяс, сен көзалө, кымөр артмас да бара му вылө зерө. Пыр сiјi. Коркө сөзгә дырөн музар бiыз руө пөрис дај кынмыны кутiс. вытыс чорыс, iзјө пөрис. Мi кынмигөн і артмiс уна пөлөс iз: быдсама сiмаыд, (рудаыд), быдзама бiа iз, а мед уна грана му iз, мiјан ногөн—**зiмбыр.**

Тажө став iзјасыс топыда вөлі кујлөны му вылысын: ез вөв секи нөкушөм лыа-нi сөј, ез вөв нөкушөм өнiја-коф нөбыд му. Сөзгә зев јона зермiс дај ваыд ез-нiн кут ставыс руөн бөр каяны, а тупкiс мусө гөгөрыс вөснiдiк ва вевтөн. Му ез-на уфiт пыдөз кынмыны. кi-чөр-на пыщкөсыс да лажјасө: сы-вөсна ва өтiлаын оз сулав, пыр өтарө-мөдарө докјалө. Öтарө-мөдарө узлазигас гырыс iзјасө нөжјөнiк-өн југөдлө, нөбчөдө, да аскөдыс кушөмкө iнө торпыригјасө нуө. Öнi көт кытчө ен мун. кытiө ен вiзөдлы сені і лыа да гој. Му вылысын куш iз јона шога өнi паныдазлө. Сiјө зев пыдын, му пыщкын. Му вылас сөмын iз торпыригыс паныдазлывлө. Јона-жө-өд ва i ужавлiс, зiльлiс југөдлыны iзјасө. Öнi-на ужалө: быд во мыјтөм шорјас. јујас дај лым-зер ва нуөны му ыжыд гөрајасыз, iз гөрајасө југөдлөны, кiгтөны. Ва-кынзi iзјасөс нөбчөдө нөшта ыжыд газ: сiјө көзөдлөм да шондөдлөм бөргә iз көзавлө да шонавлө, сiјөн i потласө, разалө да нөбчө. Став лыа да гој артмөма зiмбыр iзыс. Вiцөдлөј-жө јонжыка зiмбыр вылө! Ем-

тај сен вижов-гөрд із торпыріг, сіјө шусө **шпатөн**. Ва жугөдө сіјө шпат-сө, **небчөдө**, да лоө сој. Грана му ізын нөшта ем гала із да **ельуда**. **Најө** поснідіка жугавлөны да лоө лыа. Лыаын-тај јона југјалө езыг-код, сіјө—слуда. Уна-жө вөлөма грана му із, мыјтөм артмөма мусар пагта лыа да сој! Өтчүкөра лыа пөвсө-кө вескалөма ізвес, став лыаыс сен өтлаө клейтчөма, лоөма **төчіла із**. Сіјө артмөма зев пыдын му улын. Му јона лычкө ас тпыдлуннас дај топөдө. Сің-жө і сојкөд. Уна сој-кө вескалас өтілаө му пышкө да соргас ізвескөд, артмө лөз пласта із (**лөзіз**), коді өтмоза потлө. Сещөм ізыг војдөр вөчлывлісны гіжан пөвјас школајасө. Төчіла ізыг вөчөны төчіла; гырысжык туса ізјасыг мельніча ізкі.

Му вылыс кынмыштөм, топалыштөм бөрын вочасөн пышкөсыс кутіс кынмыны, топавны Му вылысыс ферт пышкөс бөрсыс вөтчө, зілө топөдчыны шөщ, да вывтисө оз вермы. Сы-вөсна артмөны му вылысын уна кусіна чојјас. Кың-тај кушман рушмө, космыштө да кучікыс чукрагө, сің-жө міжан мусарыд топалыштіс да вылысыс і чукрагіс, чојөг-гіс. Мукөд чојјасыс өні-на куш ізјасыг, нөшта ваөн да төлөн абу-на уфитөма жугавлыны. Унжык із чојјасыс артмөмаөбө грана му ізыг да сімајасыг. Пласта-пласта чојјас артмөмаөбө лыаыг, сојыг, із торпырігыг да нөшта ізвесыг. Өні-набыд лун мусар вылын ужалө ва, төв, лым. Вочасөн ыжыд да ічөт чојјас најө кістөны, поткөдлөны, жугөдлөны, торпырігсө небчөдөны, улө нуөны,—міжанлыс мусар шылөдөны.

16. Мед вылысса му өінасјас.

Му гөрігөн, му кодјігөн уна өікас му паныдаслө. Ем **лыа му**. Паныдаслө сіјө кырјас дорын; мед уна, ферт, јујас пыдөсын. Ем уна пөлөс **сој му**. Мед шоча сурлывлө жежыд сој му. Тајө сојөн міжан пачјас мавтөны, а Украинаын сој да парпор дозјас вөчалөны (щайнөј чашка). Гөрд да виж сојјасыг гырнічјас вөчөны. Нөшта ем лөз сој. Сіјө міжанлы мед јона паныдаслө, шусө **сун сојөн**. Ем шөркост лыа мулы да сој мулы. Сещөмјасыс лыа-нісө сој му да сој-нісө лыа му. Лыа-нісө сој муын лыа сорласөма ещанік сојкөд. Сој-нісө лыа муын унжыкыс сој, ещажыкыс лыа. Тајөјас кыңзі ем нөшта мујас: **сөд му**, пөјім-ногса му, ізјөс му, трунда да рөшкыд му. Кос лунјасө кө вөрын ежасө чужыштан—пөјім-код петө муыс. Тајө і ем пөјім-ногса му. **Ізјөс** му быдгамаыс овлө, сің шусө зев уна сен ізыс да: посні лібө гырыс. **Рөшкыд** му міжан тани оз паныдаслы. Кітајын сіјө пагкыда кујлө. Артмөма сіјө муыс зев посні сојыг да лыаыг, лоөма зев небыд да рөшкыд. **Сөд му** міжан паныдаслө зев шоча, дај көн ем, кујлө зев вөснїда. Шоныд інасын: Украинаын, Венгріјаын, Румыніјаын сөд му уналаын кујлө кыза.

Артмө сіјө со кың. Быд во быдмө зев уна турун, сесга төвланө сіјө туруныс кулө. Кулөм, мөд-ногөн когмөм турун, ставыс өісмө. Быд во неуна өісмө, а дас сурс војасөн сещөм өіс туруныс зев уна чукөрмө дај пөрө сөд муө. Мыјла-нө міжан тани оз артмы тащөм кыз сөд муыс? Міжан тани көңыд, јона терыба турун өісмыны оз вермы, дај міжан јона ва мыскалө мусө. Лым ва, зер ва, тулыс пагкыд ју вајас став му пагталасө міжанлыс мыскыштөны, лыа-пыр пыдө му пыцлань нуөны да

жујасо летчоддöны. Колö зев еша сöд му, унжык муыс пöрö пöјим-ногса муö, рудöбат муö. Лунвывлаын, Украинаын да нöшта мукöдлаын, сöд муыс кујлö паскыд, помтöм вијјас вылын. Туессв ва сiјöс оз бост, зер ва пыдöд оз ну, улиас сој кујлö-да. Мијанла дсрын сiсмö уна турун тыјасын, нурјасын, улвöрјасын. Зiкöдсö најö оз вермыны сiсмыны, вылысааныс пыр öтарö содö-да, сесса трундаö пöрöны, кодöс ти ферт адчывлiнныд-нiн. Мукöд кос воö трунда кысан-кö öзјас да гожöм быд дај нöшта i төвжынсö сотчас.

Вијсöдлам, кушöм му кытчö тужö, мыј вылö бур. Сој му вылын, куш сој вылын наң либö мыјкö мөдтор омöла чужö. Сојын уна ва. Сiјö оз вермы сој-пыр пышлан пырны дај вужјассö i сiстö. Мөдарö-кö, кос-дырјi сој зiкöд, космö, быдсөн потласö, ва нöтик сз кол. Куш лыа му вылын наң оз-жö быдмы—пöткөсыс еакöд пыдö мунö. Сој-нисö лыа муын наң воö бур. Лыа-нисö сој муын картупель јона артмö. Сен i пöткөсыс ем картупеллы дај вужјасöзыс уна газлолавыс локтö. Газыд јона колан тор быдсама пулы дај быдсама турун вужлы, а картупеллы нöшта унжык колö, му пiын гырыс молјасөн быдмö-да. Мед уна пöткөс сöд муын. Сещöм муын наң бура быдмö весиг кујöдавтöг. Лөсыд наңлы i рöшкыд му. Трунда муын вывти сылаысла да ваысла наң вуж сiсмö, оз быдмы. Трунда му зев бур кујöд-пыдфi. Сiјөн-кö му кујöдалан, наң му вылын бура быдмас. Трундаөн позö i паңјас ломтыны: јона жарсö сетö. Көнi пу пескыс зескыд,—зоч заводјас вöчöны трундаыс кирпiч-код пес, кодөн ломтöны уна машина.

17. Грана да грантöм iзјас.

Ез-ö тiјанлы паныдаслы, сурлывлы **грана** iз? Грана, бытчö шылөдöма. Ферт паныдаслис, дај ез öтик! Торјсöдлам зiмсьр поснiдик торпырiгö. Став тсрпырiгыс лөö шылөдöм грана, бытчö морт кiөн зев лөсыда вöчöм iзтор. Сесса енö-ö ти адчывлö торјсöдлöм iзјас пышгыс, костјассыс, зев поснiдик, стеклö-код грана iзторјас, зев мiчаöг, мукöд-дырјыс лөз рöма, бытчö быдмöны iз бокас?.. Сесса видлöј сов, кодөн сојантö солаланныд. Сiјö-öд грана-жö, ноль пелсса шылыд грана. Тајас со ставыс—грана iзјас, мiча шылөдöм iзјас. Грана iзјас-кынзi ем уна **грантöм** iзјас: бiја iз, iзкi iз, лөз iз. Ставыс најö грантöм, шылөдтöм, чукöра, мiстöмжык модаа iзјас. Жугсдлiгөн најö потлöны кыз-сурö. Грана iзлөн-жö став виыс вескыд, öткод, вiлыд-вслк. Öнi вiсталöј, гiжан мел грана али грантöм iз?

18. Крусталь iзјас.

Крусталь iзјас пырöны грана iз пöлөсјасö. Ем зев уна пöлөс крусталь грана iз. Мијан тани вескалöны зев шоча, öткымыныс сурлöны iзјас пышкын, ме на-јылыс катыштлi-нiн вöзча вiсталсмас. Ташöм југыд грана iзјас пiыс мукöд лөзланö мунöны. Тан мијан паныдаслöны зев поснiдöс дај шоча, а вот Iз чојын (Урал чојын) сурлывлöны ташöм

ізјас зев гырысөбө. Паныдаслөны нөшта уна рөма крустал ізјас. Емөз
зік ва рөмаөз, пырыс став југыдыс тыдалө, небыджык—**чој** крустал
ізјөн шусө. Емөз пемыд-кофөе сөдлаңө мунөны—**щана** крустал ізјөн
шусөны. Ем гөрд—**рубинөн** шусө. Карасін рөма—**амазонскөј** із. Лөзов-
-гөрд—**аметистөн** нөмтөны. Ташөм грана крустал ізјасөс лыфөны дөна
ізјасөн мөча пондаыс да југјалөмысла асланыс гранјасөн. Мед дөнајас
—рубін, амөвист, амазонскөј із бас вылө мунөны, чуңкыщјасө, ізерга-
јасө пуктөны.

19 Кызі артмөмаөе грана ізјас.

Кор, кыз артмөмаөе дај кыз артмөны грана ізјас? Бөстам шөма
із, пуктам пөе ваө. Пөе ва пөын шөма із сылө. Сөзга пуктам сөјсө шөн-
ыд інө, сөмын мед тастын ваыс өтө војт оз вөр. Кымынкө лун мыс-
тө ва көзмас, а тастын колөны поснөдөк грана ізјас. Сөз-жө вөчам
совкөд. Артмасны сыыс куб-коф грана ізторјас. Бөстөны кизөр шөма
газ (пөзө машөнајасөн кизөр шөма газсө сузөдны, машөнатөг он вер-
мы), пуктөны сөјсө ічөтөка дозјө, сөзга дозөд гөгөр пажөтөны дај заво-
дөтөны шөнтыны бө вылын. Кизөр шөма газыс медвоз пөрө шөма
газјө. Јөна дөнөдлөм бөрын дозсө көзөдасны, вөстасны дај адрасны,
мыј шөма газыс артмөмаөе јөна, јөна поснөдөк грана ізјас, **алм** із тор-
јас... Кор мөјан мугар вөлі пөе, быдтор вөлі кизөр, чорыдыс вызөз өтөк-
тор ез вөв. Кор сөзга өар кутөс көзавны да кизөрыс пондөс чорыдө
пөрны, сек фөрг ставыс мыј вөлі жарысла газө пөрис, щөщ көзөдыс-
ла чорзөс, пөри грана ізјасө. Сөз артмөс грана му із, сөз лөны унжык
крустал грана ізјас. Сөз-жө зөмбырса грана із торјас артмөсны мугар
көзөлігөн.

20 Із сов да өөјан сов.

Быд во-чөжөн мө зев уна сов вөзам. Совтөг мө овны өгө вермө,
бөзтас вөзөм, а дыр-кө он өөј, нөшта кувны верман. Тө гашкө шуанныд:
„мукөд-дырјө-пө-тајнө зев дыр солавтөг өөјлам-да өгө кулөј?“ Онө көв
соласлө, а совтө тө пыр уна өөјанныд. **Сов-өд ем** јөв пыщкын, кушман
пыщкын, ва јн, колкын, лукын, **быд өөјанын**. Көв ещөк да ем. Кув-
ны верман зев рөгалөн, лун зөгө-квајт-кө овны куш зер ва вылын,
лөбө лым вылын да солавтөм һаң өөјны. **Һаңын** сов зев ещө, а зер
ваын зік һөвөк абу. Быд өөјанын сов зев ещө, оз тырмы мөјанлы, „абу
бурещ“—шубны. Сы-вөсна өөјгөн і лөбө солазны.

Сөз бөзгөны морөјасыз, көс вөж морө пыдөсјасыз, сола кључјасы,
тыјасыз. Сөзга му пыщкөсыз бурлө сов зев ыжыд чукөрјасөн (із сов).
Мөјан Герөгөвын*) сола васө, көлі му пыщзөс пөгө. пөртјасын пүзөдө-
ны, кытчөз ваыс оз көзмы, сөзга пөрт пыдөсөс көлө сов. Сөјө совсө

*) Јөмдөнса уезд улыс.

сетыг течёны кос инё. Каспійскөй морё бердын ем зев сола ваа тыяс: Гожёмын сїё морё бердын зев шоныд, зев ödjö ваыс тыяссыс космё. Сещёма космё, мыј солыс сывныс оз-нын вермы, пукгё пыдöсас. Сетыг совсё гумлалёны. Нöшта со кызїк шоныд инјасын сузöдöны сов. Морё ва вöтлöны лапкыд инё, пощöны, мед бөр оз вермы вїзывтны морёö. Морё ваын сов уна: кујим пуд ваыс усö тув кујим кымын сов. Сесса лапкыд инса ва космё, сов му вылö і колö. Куралöны муыг совсё чук-öрјасö да төлөдöны. Төлалөм бöрын сов позö-нын сојөм вылö ыстыны.

Сузöдöны сов нöшта сїз. Вöчöны зев уна жажјаса-вежöстөм керка—**градїрнаөн** шусö. Улас гуран кодјоны. дорсö пу пöвјөн лїбö жöчөн мудјоны. Горјас вылö лыс течöны. Сесса мед вылысаыс кутасны кїг-тавны сола ва. Ва вїзывтö лысјас, жажјас-пöвсттї, унжыкыс летчїг костыс космё. Гуранö сук сола ва локтö. Сїјöс бара ғылысаң кїгталöны. Мед бöрын став ваыс космё, жажјасö куш солыс колö. Сетыг сїј-öс вуштöны дај нуалöны. Кöзыдла дорын сов мöд-ног сузöдöны. Нуöны ва лапкыд инё, пощöны морёсаң. Кöзыд-дырјї лапкыд инын куш ваыс кыммё, а солыс јї улö колö. Јї жугöдлöны да шыблалöны, сесса сук сола васö гумлалöны пöртјасö дај пузöдöны. Кельö бара куш сов.

Ем нöшта **їз сов**, ғырыг торјасөн вайлöны. Сещöм совсö му пїыг перјöны ғырыг чукöрјасөн. Из сов уна пöлöс ем: гөрд, ва рöма. Ва рöма сов-зев лöсыда потлö квајт грана торјö (кубö). Из сов ем мїјан Каспїјскöй морё дорын. Мед уна сїјö Австро-Венгрїјаын, Велїчка кар дорын. Сен сїјöс сузöднысö зöң јукмöсјас вöчалöмаöг, вомöнсö тујјас кодјöмаöг öтар јукмöссаң мöдöз. Сен-жö куш **їз солыг** ем зöң часов-на, кöнї бытсөн крестјассö, сватöјјассö солыс вöчöмаöг. Быд во сетыг мыјтөм сов перјöны да пом-нї дор оз-на тыдав.

Кыг морöјасö сов воїс, кыз артмöмаöг **їз сов чукöрјас**? Му чужöм-саң-нын артмöма сов, сöмын муыскöд сорөн. Сесса зер, лым, ју, шор ваяс вочасөн мыскалөмөн нуöмаöг совсö муыг увлаң. Ічöлїкаөн да ічöлїкаөн пыр морöјасын сов codї, ва сетыг пыр ксөмö, сов пыдöсö і пукгö. Пыр сїз, пукгö, кызаыс codö. Вылысса сов улыссасö лїчкö, топ-öдö, зев јона топöдö, **їз-код** лö, сола **їз-код**. Мукöд морöјасыс зїкöз, космöмаöг, пыдöссö сылыг најт да му тыртöма, сїзї **їз сов і** колöма му пыщкö. Јöз качалöны сетыг совсö дај перјöны. Мукöдлаын-тај уна-нын удїтöма пукгыны **їз солыд**. Со Велїчка кар дорын кушöм кыз чукöр кујлö. Тыдалö, ыжыд-жö сен морё вöвлöма вöјдөр да космöма.

20 **їз шом.**

їз шом му пыщкыг перјöны. Сїјөн завод-пабрікајас, паракодјас-паравозјас ломтöны. Мукöдлаын керка пачсö сїјөн ломтöны. Из шом јона сотчö, уна шоныд сетö. Из шом сöд. Бөрјысны-кö, кујим пöлöс **їз шом адзам**: зїрдаланöс, сöдöс да сöд-рöмыдöс. Мед бур—зїрдалан **їз шом**. Сїјö мед уна шоныдсö сетö, омöла шыналö; паныдаслö шочжыка дај пыдынжык. Мед омöл—сöд-рöмыд **їз шом**. Сещöмыс мед

уна, мед матын му пыщкын, мед еща шоньд гетö. Göd із шом шоньдсö гетö шөр кодфема.

Уна із шом **донса чојын**, Göd морöсан матын. Сесза ем уна Бельгiаын, Германiјаын, Америкаын. Суздöдöны сiјöс му улыг ужалыг jöz. Летчöны најö му улö коканјасөн, перјысöны. Кор із шом паныдагас, жугöдлöны, торјассö гöгыла доддö (тачкаö) течöны, релсјас-куза ортсылаң кыскöны. Сесза із шомјассö течöны баддфа-код дозjö дај машинаөн лептöны му вевдорö. Ужавны му улын гöкыд, понала öтi морт оз вермы ужавны, вежлазöны. Куритчынытö, лiбö битö öзтыны оз поң. Зев уна пöлöс öзјан газ ем му улас да бiсаньд ескö ставыс öтпырjö крапнитас öзјас. Стенјас ескö кiгзасны, уна морт кулö. Му улын-öд пемыд, кыз-нö сен битöгыс ужалöны?. Ем нарогнö вöчöм пöнар, көнi торја вöснiдiк кыöм проволокаөн бiсö торјöдöны ортсыса газкөд. Сещöм пöнарса бiсань öзјан газ оз вермы ыпнитны. Зев јона сен i со кыз кулö ужалыз jöz: вермас јур вылад із вылызис узны, овлывлö, стенјасöдыс ыжыд ва кључ пiскöдчас, тупкас петан iн дај пыщкөсса jöзсö ставсö пöдтас.

Из шомын уна шомман тор. Шомман тор-öд зев зiла öтувтчö сотчiгөн шоммöдан газкөд, сiјөн iз шом i јара сотчö, уна шоньд гетö — Мыгыс да кор артмöма тајö шомыс? Видлалiгөн адқан кушöм-кö вiзјас. Ionжыка видлалöм-мызгi гөгөрвоан, мыј iз шом пуыз, **вöрыс артмöма**. Мукöд iз шом торјын пу корлөн печат колöма. Везкавлö мукöд iз шомын зон пу, став увјаснас, вужнас. Кујимнан пöлöс iз шомыс пујасыг артмöмаöс. Важөн коркö быдмылöмаöс ыжыд, ыжыд вөрјас ва нурјасын. Быдмöмаöс да уöм бöрас вöјöмаöс пыдö. Најöс первој ва тыртлöма, сесза џајгөн гуалöма. Гiгмыны вөр ез вермы зiкöз, сотчыны (шöммöдан газкөд öтувчыны) ез-жö, сöмын гöдасыштiс да iзмiс. Пуын ем шомман тор-кынзi шоммöдан газ, сöмын зев еща. Шоммöдан газ сотыштiс пусö iчöлика му улын, ачыс бырi, сесза куш шомман тор i колi. Кымын дыр да пыдын iз шом кујлöма, сымын бур. Мукöд iз шомыс, гашкö, кымын мильон во-нын кујлö. Шыбытан сiјöс пачö да кутас зев шоньда ломтысны.

21 Карасiн.

Карасiн суздöдöны нөрпыг. Нөрпсö муыг перjöны. **Нөрп** зев уна Кавказын (Бакуын) да Америкаын. Сенi мусö рождасны куң гөгрöс көртөн да кор нөрпöзыс воасны, сiјö столбөн петö. Румынiјаын уна-жö ем карасiна му ва. Сен оз-нын столбөн пет, јона нiн вiжöмаöс да чiнöма, а му пыщыс, јукмöс кофыг-нын гумлавны лöб. Карасiна му ва (нөрп) зев гырыг дозјасö сөвтöны, **сiгтернаөн** шугö, сесза пöртјасö вöтлöны, код улын бi ломтыгö. Пöртсаң трубкајас куңта, мыј пöгöдiгас артмö нөрпыг, мунö көзыд пöртјас пыр дај вочасөн көзалiгөн быд пöртjö мыккö колö: кытчö карасiн, кытчö бензiн, кытчö нöшта мöдтор. Пузöдан пöртјын нөрп сукмö да колö мед бöрын сук дөгöд-код, кiзөр вiр-код. Сетыс быдсама вазелинјас вöчöны, телега маңјас, машина мав-

тан выјјас. Ставыс мыј вылө-кө шогмө, немтор оз шыбытчы. Нерпзев уна перјоны, карасін вөчоны. Од оз еща сотны лампајасөн, да нөшта кымын машина пачјас ломтоны нерпөн.

Комі областын Уквайн*) нерп ем-жө, сөмын оз-на ужавны сен. Коркө мі асланым карасінөн-на кутам пукавны, оз-на уфит електричество панјыны. Сыктывдін карын-тај ескө ем-нын да, каршөрлы карасін оз-нын ков. Гашкө і ставгырыг вөлөгтө воас коркө електричествоыд

Карасінөн өлөм төдчөмөн помагны кутіс. Быдгама төвја бі сотоны, електричество өзтөны. Нерпын да карасінын зев уна шомман тор, сјјө і өзјө. Кыг артмөма нерп лучкі оз-на төдны. Јона-нын ескө відлалісны-да, қікөз езна вермыны төдны. Унжыкыс шуоны: „нерп-артмөма морө пыдөсса турунјасыз да быдгама морөса олыгјас посні гаг-лолөјасыз“. Коди төдө!.. Відчыслам, коркө гашкө қікөз төдмаласны. Гашкө нөшта вөлөдчам да мі агным висталам, мыј сецөм нерпыс, кыз да мыјыг артмөма сјјө.

22. Мел.

Школајасын мелөн гјжөны. Мукөд пачјас мелөн-жө мавтөма. Кыг сјјө мелыс? Кор да кыз артмөма? Ферт і тајөс колө мјјанлы төдны. Артмөма сјјө кык ногөн. Муын быдлаын ем уна ізвез, жежд из, лыбө пыз-көф му. Извез быдлаын ем: јујасын, шорјасын, јукмөсјасын, көні ваыс муыг петө. Извез ваын сылө да щөц і лөктө. Мукөд-дырјі шуоны: јукмөсын-пө чорыд ваыс. Сјјө ваын уна ізвез, сы-понда вомлы оз і кажітчы. Јујас васө морөјасө нуоны. Ваыд морөјасын козмө, мукөдас қікөз козмө. Извез пыдөсас колө чукөрјасөн, сјјөс мі мелөн шуам.

Сезза нөшта мөд-ног мел артмылөма. Морө пыдөсјасын олөны уна посні гагјас, кодјаслөн вѳлысыс ракпан-коф. Агныс најө кулөны ед сігөмөны, ракпанјасыс кољалөны (ракпанјасыс ізвезыг артмылөмаө). Зев уна војасөн сецөм ракпаныс чукөрмө уна да өглаөі топалө. Морө козмө пыдөсөзыс, сезза сјјө мелсө јөз заводітөны сүдөіны. Мукөд мел торзыс адзывлан-на посніфк зев міча зөң ракпанјас. Сы-гері і позө гөгөрвоны, мыј мел артмөма посніфк ракпаныс. Сјјө ракпаныс васа куыс, кодјас морөјасын овлөмаө. Сің-кө позө нөшта гөгөрвоны көні өні мел чукөр паныдаслө, сені гагјаслөн морө вөвлөма.

23. Ракпан-віжа ізјас да лы ізјас.

Мугар паста адқалөны дај ті тан адзывланныд міча ракпан-віжа ізјас да лы ізјас, ізмөм јур лыјас, кок лыјас, кущөмкө гөгрөс віжа ізјас. Мукөдыс најө міча рөмаө, перламут кіз-кофөз, емөз быдсөн југјалөны. Сыктывдін карын ем уна чукөртөмгырыг ізмөм лыјас; шорјасыс да карјасыс суралөмаө кущөмкө аслыс гама зверлөн. Кыз тајө лыјасыс веккавлөмаө татчө? Тан-тај-нө мјјан сецөм зверыс абу, дај некөн абу сецөмгырыг лыа зверыс. Шөрјасыз, ме чајта, адзывлінныд зев міча віжа ракпанјас, а сецөм олызыс некөн абу, муын ні ваын, оз сур, көт немыд корө! Ез-ө вајлы батыд гөрөм му вылыз ізјас, бытөө кодкө сјјөс ас мывкыдөн төчітөма, лыбө бытөө ізсө гартөма коді-кө гө-

*) Уква-ју, јэва јулөн вож. Іэва карулын.

гылө, либө увја мича пу из. Кынө шорјасө, мујас вылө сещөм ракпань вѣа изјасыс еоіс? Тажө изјас, ракпань вѣа изјас, гырыс і посні лы-изјас вѣсталөны, мыј ксркө, зев уна во сажын војдөр, нөшта кор өтї морт-на ез овлы, овлісны тан зїк мөд пөлөс ваын олыс зверјас. вөлі танї морө. Сещөм зверјасыс өні абу-нын. Ставыс кулөмаөс: јажыс сїсмөма, куш лыјасыс колөмаөс. Сесса изјеса му пїө најө вескалөмаөс дај измөма-аөс, а өні мїјанлы суралөны. Тажө став измөм лыјас вѣсталөны, мыј му вылын олысјас вежласөны: важ пөлөс кулө, выл пөлөс быдмө, мыј му зев-нын пөрыс, важса, мыј војдөр мөд пөлөс гырыс зверјас овлөма-аөс. Гашкө ксркө мөдыс і өнїја лөвја ловјас: зверјас, черїјас, лебалыс каяјас вошөны, кулөны, а сы-пыддї выл пөлөс рөд чужө.

24. Сїмајас.

Төдам мї көрт, ыргөн, свїнеч, озыс езыс да уна пөлөс дорсан, торјас. Кыз ті чайтаныд, најө сїз муын і кујлөны? Оз, сїз зев шоча вескавлө. Унжык дорсан тор сїмајасөн (рудајасөн) паныдаелө. Сїмаыс сещөм-жө дорсантер, сөмын өтүвтчөма сїјө шоммөдан газкөд, либө нөшта мукөд торкөд. Сїмаөс дорны оз поз. Сїјө из-моз жугавлө. Ме шулі-нын, мїса, көрттер-кө шыбытан муө да колан, сїјө сїмө, шоммөдан газкөд өтүвтчө—сїмаө пөрө. Сїмајас чужлөмаөс нөшта кор мусар кынмыны кутїс. Возжыкө дорсан төрјасыс кїзөрөс вөліны, а сесса шөш му саркөд кынмїсны, черяїсны. Черяїгөн мїјан дорсан торјас өтүвтчїсны шоммөдан газкөд, сотчыштїсны дај пөріны сїмајасө.

25. Көрт, чугун, сталь.

Көрт сїмајас ем зев уна пөлөс. Быдсама окрајас вөчөны мїјан көрт сїмајасыс, сөмын сенї зев еша кертис. Сы-вөсна сетыс оз і пер-ыны. Сузөдөны кертсө чорыд көрт сїмајасыс, көрта гөрд изыс да көрта кыскан ына изыс. Из (Ургөлскөј) чојын сещөм сїмајас зев уна. Мїјан тан емөс-жө сїмајас, уна көрта сїмајас, да оз-на быдлаын ужав-ны, сөмын Кажым, Нучпас, Нукчїм заводјасын ужалөны.

Сїмајасыс со кыз сузөдөны көрттө. Вайөны сїмаөс ыжыд-ыжыд пач дөрө—**домнаөн** рочөн шусө. Сїјө пач пыдөсө мед војдөр вылысань-ыс шыблалөны пес, сесса сы вылө шөм. Шом бөрын сїма. Сесса бара шом, шөм вылө бара сїма. Пыр сїзік, кытчөз вывтї-нын кыз оз ло пачын шөм да сїма. Улысань пес өзтөны да мекөн пөлтөны мед јара-жыка сотчыны кутас да мед шом өзтас. Асныд-өд төданныд, кушөм јара пес да шөм пөлтїгөн сотчөны. Сотчїгөн шом өтүвтчө шоммөдан газкөд, мырдөдө сїјөс сїмагыс. Ыжыд пөсьсла куш дорсантор сылө дај вїзывтө увань. Пач пыдөсө вөчөма рөз, кочсань мунө ічөлїк ворга. Көр сылөм дорсантор сөдыштас, рөз вөстөны да дорсантор ворга куза пөртјасө і вїзывтө. Өні ез-на көрт артмы, сөмын чугун. Чугун-пө рөш-кыд, шулөны, потласө. Сїјө сы пїјө уна шом вескалөма-да, сы вөсна і потласө. Чугунөс ыжыд пачө (мөд пачө) сујалөны зїк-жө сїз, кыз сїмаөс сујлїсны сывдыны. Сылїгөн шом чуғуныс сотчыштас да ворга

куза кутас петны мөд пөлөс дорсантор—стал. Тажө пружинајас вылө-
-нин тујө. Чорыд-на-жө ескө-да, оз-нин чугун-моз јона жугавлы. Сталөс
бара којмөд пачын сывдөны—артмө көрт. Көртын шем нөти абу. Сы-
понда сјјө зев небыд, нуз. Шонтөмөн зев кокнида нужалө, паскалө;
пөчө сыыг мыј колө сјјө і дорны.

26. Ыргөн.

Мед колан дорсантор—көрт. Сыыг мед уна тор дорөны. Көрт му паг-
талаын уна. Еща-кө ескө вөлі сјјө, зик матө воім. Көртыг ещажык сур-
лө ыргөн, коді мјјанлы јона-жө колантор. Сыыг вөчөны щажыкјас,
пөртјас, машинајасө уна мунө. Ыргөн паныдаглө симајасын да нөшта
куш ыргөн торјасөн сурлө. Ыргөн сима артмөма кызык і став симаыс:
өтувтчөма шоммөдан газкөд. Кызнө колөмаөс инө куш ыргөн торјасыс
зөнөн, мыјла абу өтувтчөмаөс шоммөдан газыскөд?. Сің-кө ыргөныд
мөд пөлөсжык. Көрт зикөз вермө сімны, пыщкөсөзыс, ыргөн оз. Ыр-
гөнлөн сімө куш вылысыс, веж рөма сімөн. Тажө веж сімыс вылыссян-
ыс сөщөма тупкө ыргөнсө, мыј воэд, пыщкө, сімны оз лөз. Көрт
пөрт дьрөн зикөз сімө, бытсөн роэавлө, а ыргөн пөрт оз. Көт нөшта
дыр сјјө кујлас, сөмын вылысыс вежөдас. Вуштан-кө вылыссө, бара
југјавны кутас: ыргөн пыщкас зөң.

Ті верманныд өні мем кыв шуны: мыјла-нө лібө ыргөн симајасыс
паныдаглөны?. Од абу сөмын вылысыс сімөма, а ставыс. Сјјө ізтөг
сір ыргөнө вескавлөма, сотчөма, өтувтчөма ыргөнкөд-да пыр і шоммө-
а (шоммөдан газкөд паныдасөма), да ыргөн сім і артмөма. Емөг
ыргөн симајас вакөд өтувтчөмөн, шусөны **маланітөн**.

Ыргөн зев кокнида дорсө, зев небыд. Перјөны симајасыс кызык і
көртөс, пачјасын шонтөмөн. Мукөд-дырјі сывлөм ыргөн піө цыбытөны
озыс. Озыс сені щөщ сылө, сорласө ыргөнкөд дај артмө **бронза**. Ыргөн
гөрдөв рөма, бронзаыс вјжжык, зарніланө мунө. Бронзаыс вөчлөны
өна өіс сувтөдан кокјас да нөшта бронза мөртјас пызан вылө мич-
пыдді пуктыны. Нөшта ыргөнөс сорлавлөны тсынккөд. Артмө бара-жө
зарні рөма дорсантор—**латунь**, вјж ыргөн, кодыс вөчөны самөварјас,
мыссан дозјас. Мед уна вјж ыргөныс мунө машинајас вылө.

27. Зарні.

Зарні-вјж рөма дорсантор. Вескавлө јона шоча. Сузөдөны јонжы-
ка мјјан Сібырла дорын, сөсса Америкаын, Австралијаын. Зарніөс јона
донаторјөн лыдөны мич пондаыс, сімтөмысла (зарні оз өтувтчы шом-
мөдан газкөд) да шоча суралөмыслг. Симајасөн зарні некор оз паныд-
аслы. Сурө сјјө ізја чојасыс да лыаыс, унжыкыс поснідік лыа-коф
торјасөн, шочніка гырыс торјасөн.

Вајалөны зарні сора му-лыа шупөда пыдөса ворјө, кодлөн өтар помыс
вөсса. Ворјө сөсса кістөны ва. Сјјө лыасө да мусө нуас всрјыс вөсса
помөдыс. Ворјө колө гырысщык ізјас да зарні. Зарні сөкыджык муыс,
сы-вөсна оз вакөд щөщ летчы. Зарні небыд, јона-на небыд көртыс.
Сыыг вөснө торјас дорөны, вөснө лөстјас вөчөны.

28. Езыг.

Езыг-жежыд рёма, чер дорыш-код. Паныдаглю симајасон і отнасон, торпыригөн. Симајас езылөн артмөны кор-вескавлө сы піө ізтөг сір. Куш езыг некор оз сім, сы понда і сылөн донлуныс ем. Міјан Розејаын езыгсө омөла перјоны, унжыксө заграницаыг суздөбөны.

29. Озыг, свињеч, тсынк, турк, лемен.

Уна пөлөс ем дорзантор, ставсө торјөн велөдчы дыр ковмас. Гарышта нөшта сецөмјас-жылыг, кодјас міјанладорын јонжыка паныдаглюны.

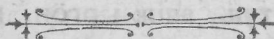
Озыг—езыз рёма дорзантор. Сімалө зев сөкыда. Паныдаглю симајасон да куш озыг кузмөс торјасон. Озыг зев кокніа пөсөдігөн сылө. Сы-понда да нөшта сімтөм-понда озыз мунө паяјтчөм да лудитчөм вылө. Сы-пыр-көрт ні ыргөн сімны оз вермыны.

Свињеч озыг код-жө, кокніа-жө сылө пөсөдігөн. Вылысыс өдјө сімө. Сывдылө-жө свињечтө, көздөдан да југжавны кутас, а лун-бөрті і пемдыштас, вылыс сімас. Паныдаглю симајасон.

Тсынк сылө-жө, сөмын оз сецөм кокніа, кыз свињеч да озыг. Шоммөдан газкөд озжык-жө отувтчы. Сы-вөсна тсынкөн вевтөоны мукөд дозјас. Сөзза тсынкыс вөчөны ведрајас, тазјас да нөшта уна пөлөс доз. Тсынкөвөј дозјас оз сімны.

Турк—кізөр дорзантор, зик сывдөм озыг-код. Турк симајасыс адзөны. Куш туркыс езкө сурлывлө-жө зев посчі вөјтјасон, да зев-нін шо-ча. Турк мунө лекарствојас вылө. Куш ассө-кө нылыштан, либө нөшта кыз-кө вірө везкалө—кулан, зев јада. Кужөмөн-нін лекарство докторјас вөчөны. Сөзза турк мунө термометјасө—шоныд мурталанјасө да төз сөктом мурталанјасө (барометјасө).

Лемен—мед кокні дорзантор, езыг-код рёма. Озыгыс ічөка сөкыджыка сылө. Вөчалөны панјас, лебалан машинајас.

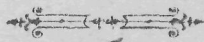
30. Кыз му пыщкөс ужалө.

Ме шулі, міса, важөн коркө міјан музар вөлі пөг, дај кизөр пө-ысла. Сөзза пондіс көчавны, көчалігөн чорзыны. Мед вөјдөр, ферт, вевдорыс кынміс, чорыс, сөзза пыдөзжык да пыдөзжык. Оні шуөны, мыј пыдіті му пыщкөсыс век-на абу вермөма кынмыны, кизөр пөг бі-на. Збыл-өд. Із шомјастө перјігөн кымын пыдөзжык му пыщкө летчөны, сымын шоныджык лөб. Верст кык-кө кодјызан му піө, сецөм-нін пөг, быдсөн ужавны он вермы. Велөдчөм јөз арталөмаөз, төдмалөмаөз: верст сізімдас кымын пыдын-пө колө лоны сецөм пөг, мыј быдтор гөрд дон сені пөзысла. Тајө пөг муөз ва воас да пырыз-пыр руз пөрө. Руыд паскөдчө, мусө маті гөгөр чашкөдө, поткөдө дај ускөдчө вывлян. Пөг ру бөрга кизөр муыс шөщ ускөдчө роөдыс. Сен-өд сылы пыщкын

дескыд, чорыд муыс ламоддә-да, сы вәсна, кор вәлаыс сурә, му вылыс-ас петә. Петигөн јөз адәһны да шуһны: тајә-пә **вулкан**, мијан-ног-кө, **бі сөн**.

Бі сөнјас зев уна омөл вөчөһны јөзлы. Кізор сотчан бі сөнһаһыс кізас да ставсә мыј сурә маті гөгөрыз сотас да тыртас. Ем Іһаһијаһын кујим, му улыс перјөм, весалөм кар. Сіјә карјассә војдөр тыртлөма қикөз **Везувиј**, зев ыжыд бі сөн. Уна јөзөс сек пөг, кізор торыс сотлөма да тыртлөма. Бі сөнјас щөкыжыса ләлөһны морә кырјас дорын. Мыјла, висталөј?

Уналаһын муыз дүлкјөн петә пөз ва. Кыз сіјә пөзсә бозтө?. Біа пөг му дорыз. Ва-өд зев пыдөз пырә. Сен пөсалас да кытікө і петә пөг клучјасөн му вылысә. Мукөд іһын кадјасөн му друг кутас вөрһы, тіравһы. Мыјла сіјә?..—Пөг ру көсјә ортсә пегһы, зилә чашкөдһы мусә. Қикөзсә оз верһы муыс чорыд-да сәзә і кутас лепгышгавһы, вөрөдһы тірөдһы сіјәс; сы понда і шуһны тајә магсә **мутірәһмөн** (земләграһеһјә). Мутірәһм уна омөл вөчө јөзлы: керкајас пугкыләлө; јөз, скот да мукөд тор му вывғыс угалөһны му потөм іһә дај сетчө і тырөһны.

Кывбөр.

Уна тор-јылыс ми төдһм. Быдтор вәдөдһы, мыј ем му пыщкыһ і кымөрын. Ыжыд ағә шуаһ ми тајәс лыддөм бөрын велөдчөм, уна адзылөм јөзлы. Најә висталөм-сертә і ми кутам төдһы да јөзлы виставлыһы југыдсә му чужөһыс, кодөс колө төдһы быд мортлы. Öдјөжык-жө мед тајә һаһа паскалә пемыд мортјас піө, мед ставһыс кутасһы төдһы мулыс олөһ-ног, пом да дор. Мед тајә һаһа быд комі морт кыпыр муһас, мед најә төдһасһы кущөм сіјә „муыв чужөһ јүгдөдөһыс“.

